

VELITEL KOLÍNSKÉHO GESTAPA PAUL FEUSTEL DOPADENÝ VÁLEČNÝ ZLOČINEC

Vojtěch KYNCL

Stíhání nacistických válečných zločinců je badatelsky dosud jen povrchně prozkoumaným tématem moderních českých dějin. Poválečné období let 1945–1948 bylo naplněno usilovným hledáním pachatelů válečného a nacistického bezpráví a jejich přísluhovačů, kterých Mimořádné lidové soudy poslaly na základě retribučních dekretů do věznic a na popraviště přes 30 000.¹⁾ Téměř bez povšimnutí zůstává činnost československých vyšetřovatelů v období pozdějším, kdy se stíhání válečných zločinců stalo předmětem politických, právních, ekonomických a státně-bezpečnostních nátlaků v bipolárním světě studené války. Pátrání po válečných zločincích po roce 1948 a odkrývání nacistické minulosti zůstává dodnes bílým místem českých i evropských dějin. Jen dílčí studie ukazují životní osudy odhalených a odsouzených pachatelů jakými byli Max Rostock, Kurt Wilfer, Jaroslav Nachtmann nebo Werner Tutter.²⁾ Případ odsouzeného zločince Paula Feustela, bývalého velitele venkovních úřadoven tajné státní policie ve středočeském Kolíně (1940–1945) a středočeském Benešově (1944–1945), se stal mimořádným úspěchem československé justice v 70. letech minulého století.

Šéf tajné policie Feustel byl jedním z nejdéle sloužících velitelů na území bývalé Československé republiky. Zločiny spáchané jím samotným

1) FREI, Norbert (Hg.): *Transnationale Vergangenheitspolitik. Der Umgang mit deutschen Kriegsverbrechern in Europa nach dem Zweiten Weltkrieg*, Göttingen 2006, s. 32; BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost proti dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*, Ostrava 1998; JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*, Praha 2008; JIŘÍK, Václav: *Klatovské oprátky*, Plzeň 2004, atd.

2) PLACHÝ, Jiří: *Případ Fritz. Válečný zločinec Max Rostock jako agent StB*, Praha 2002; STÁTNÍK, Dalibor: *Agenti nacistických bezpečnostních složek Gestapa a Sicherheitsdienstu ve službách StB* (Kurt Wilfer a ti druzí), Sborník AMV 1/2003.

a jeho podřízenými bylo možné dokumentovat od prvních dnů po jeho nástupu do funkce 21. října 1940, až po masakr civilistů na kolínském náměstí 7. května 1945. Během vyšetřování jeho činnosti byla odhalena řada bývalých členů gestapa a konfidentů, kteří spoluutvářeli nacistický teror. Případ Feustela byl o to zajímavější tím, že se odehrával na pozadí mocenských a ideologických střetů mezi Německou spolkovou republikou a Německou demokratickou republikou. Případy netrestaných nacistických zločinců se staly pro obě německé strany právním, politickým, ideologickým i tzv. transnacionálním bitevním polem, na které od počátku 60. let aktivně vstupovala i Československá socialistická republika.

Curriculum Vitae

Paul Feustel se narodil 30. července 1899 v Lengenfeldu v Sasku.³⁾ Po vyučení tiskařem nastoupil v roce 1917 vojenskou službu a od ledna 1918 do října téhož roku byl nasazen při bojích na francouzské frontě. Od roku 1920 se stal příslušníkem tehdejší zemské policie v Drážďanech. Politicky se do poloviny roku 1932 angažoval v německé sociální demokracii, kterou však bezprostředně po uchopení moci nacisty opustil.⁴⁾ Jako příznivec nového režimu byl od roku 1934 přidělen k policejnímu presidiu téhož města, kde patřil do tzv. politického oddělení. V roce 1936 změnil své působiště a nastoupil přímo ke gestapu. O rok později, tedy 1. května 1937, vstoupil do NSDAP s vysokým číslem legitimace 5 327 906, což mu značně snižovalo politický potenciál, který však doháněl svojí pílí a oddaností režimu. Svě členství v nacistické straně později zdůvodnil takto: „*Chtěl bych v této souvislosti zdůraznit, že jak mé členství v „Opfferringu“ [zájmová organizace financování NSDAP – pozn. aut.] tak v NSV [Nazionalsozialistische Volkswohlfahrt], stejně jako v NSDAP nebylo důsledkem politického přesvědčení. Vstoupil jsem do těchto politických organizací, popř. NSDAP pouze proto, že to bylo ode mne jako zaměstnance policie očekáváno, a já jsem nechtěl ztratit své postavení.*“⁵⁾

Jako příslušník gestapa byl v následující době spolupracovníkem vedoucích úřadoven tajné policie v Drážďanech a Saské Kamenici, načež převzal velení venkovní úřadovny tajné policie v Budyšině. Feustelovou

3) Životopis Paula Feustela byl sestaven na základě záznamu Stasi (r. 1972) a Berlin Document Center (BDC) (r. 1940), viz Bundesbeauftragte für Stasiunterlagen (BStU), MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Paul Feustel, Bd. 1, s. 255–257; BDC, RS B0330 Paul Feustel.

4) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 14, s. 69.

5) Tamtéž, s. 98.

hlavní činností se stalo potírání odboje místních ilegálních komunistických a sociálnědemokratických skupin KPD a SPD, nebo vyšetřování svědků Jehovových.⁶⁾ V prosinci 1939 nastoupil do kurzu SS a prestižní policejní školy v Berlíně-Charlottenburgu. Zde se měl naučit řemeslu politického pronásledování. Součástí výcviku byla také prohlídka a několikadenní strážní služba ve vzorovém koncentračním táboře v Sachsenhausenu, kde se účastníci seznámili s poměry „ochranné vazby“ a životem vězňů ve vzorové káznici. O poměrech v táboře vypověděl později před soudem: *„Už samotné vězení v normální cele je pro člověka zátěž, ale žít pohromadě v těchto táborech a ještě k tomu také pracovat. Vzpomínám si, že během polední pauzy při pochodu nesl ještě každý vězeň kámen a přitom museli ještě zpívat. Žít za těchto podmínek a za ostatním drátem, to je těžká zátěž. K přežití patří odvaha. Velitel tábora řekl a tenkrát, to bylo stravování vězňů ještě dostatečné, že nebudou v první řadě zásobováni na vitamíny bohatou stravou, napřed přijde na řadu obyvatelstvo a armády, to bylo jasné (...).“⁷⁾*

Sítem řady testů v oblasti práva, kriminalistiky, ale i nacionálně-socialistické morálky prošel Feustel jako „dobrý“ a dokončil tak kurz mezi nejlepšími z dvousetčlenné skupiny, k čemuž se před pozdějšími vyšetřovateli hrdě hlásil. Po složených zkouškách v červnu 1940 byl povýšen do hodnosti kriminálního komisaře. Při této příležitosti také dostal následující hodnocení: *„Jeho rozhodné, ale úplně jisté a samozřejmé vystupování, jeho neúnavná píle a jeho vysloveně nacionálněsocialistické myšlení jej předurčují (...) společně s jemu vlastním smyslem pro kamarádství a náklonnosti jeho vystupování, do pozice vedoucího politického oddělení.“⁸⁾* 15. října 1940 byl přeložen k vedoucí úřadovně gestapa v Praze a 21. října téhož roku přijal místo velitele gestapa v Kolíně, jehož přibližně třicetičlenné osazenstvo kontrolovalo mnoho desítek tisíc obyvatel Kolínska, Kutnohorska a Čáslavska.

S převzetím velení kolínské úřadovny přijal hodnost SS-Obersturmführera. Teprve v lednu 1945 byl povýšen na SS-Hauptsturmführera. Po atentátu na Reinharda Heydricha byl v létě roku 1942 vyznamenán Záslužným válečným křížem II. třídy s meči, to především za své brutální a protiprávní postupy vůči českému obyvatelstvu. V dubnu 1944 mu byla svěřena ještě venkovní úřadovna v Benešově, kde se vyskytoval vždy v odstupech jednoho až dvou týdnů. Ve velení vystřídal Karla Rottera, jenž se ve službě

6) Tamtéž, s. 82.

7) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 135.

8) BStU, MfS XV 853/70 Bestien, s. 14

neosvědčil. 15. února 1945 převzal též velení Sonderkommanda v Chrudimi, jehož menší jednotky byly rozšířeny po celém území východních Čech a měly za úkol vyhledávat a ničit nepřátele říše, především partyzány a parašutisty. Právě s touto činností byly spojeny největší represálie vůči civilnímu obyvatelstvu, neboť partyzánské jednotky se do střetu s tzv. Einsatzkommandy (popř. Jagdkommandy) dostaly jen zřídka. V souvislosti s touto aktivní teroristickou činností koordinoval Feustel budování sítí konfidentů a informátorů, kteří dokázali „odhalit“ ke spolupráci ochotné civilisty. Během své působnosti v Chrudimi, kde řídil stíhací oddíly až do dubna 1945, postoupil velení venkovní služebny v Kolíně svému zástupci Oskaru Fleischerovi a v Benešově Juliu Müller-Riedelovi. Po rozpuštění chrudimského Sonderkommanda se Feustel vrátil zpět do Kolína, kde do 8. května 1945 velel místní služebně tajné policie.

Ačkoliv se podařilo některé členy kolínského gestapa zajistit na útěku, Feustel unikl z osvobozeného Československa beze stopy. Jeho činnost ve východních Čechách však zanechala tak hluboké jizvy, že byl zapsán do „elitního“ seznamu nejhledanějších válečných zločinců „Central Registry of War Criminals and Security Suspects“ (CROWCASS), který byl vyhotoven a dokončen v březnu 1947 v Londýně. Na základě tzv. Wanted Reports nechala Československá republika do tohoto seznamu vložit jeden a půl tisíce jmen těch nejbrutálnějších pachatelů. Paul Feustel mezi nimi zaujímal „čestné“ místo, ovšem i v takto závažné otázce, kterou byla správná identita hledaných osob, docházelo k chybám. Feustel byl do seznamu zapsán pod skutečným jménem Paul (nar. 30. 7. 1899) i pod jménem Fritz (nar. 30. 7. 1889).⁹⁾ Detail, který posléze vedl k mezinárodnímu nedorozumění. Zápisem do CROWCASS a v souvislosti se stále se vyostřujícím mezinárodním vývojem koordinované a důsledně vedené plošné pátrání po zločincích typu Feustela ustalo na téměř dvě desetiletí.

Znovu otevřený případ

Na podzim roku 1964 oznámila vláda NSR, že k 8. květnu 1965 budou promlčeny všechny zločiny spáchané řadovými Němci v době druhé světové války. Ozámení vyvolalo vlnu nesouhlasu především ve státech, které byly nacismem hluboce zasaženy. Hrozba promlčení vedla k výraznému zintenzivnění stíhání válečných zločinců. V praxi by

⁹⁾ The Central Registry of War Criminals and Security Suspects. Consolidated Wanted Lists, London 1947. Reprint zajistilo vydavatelství Naval-Military Press v roce 2005.

„promlčení“ znamenalo, že by již nikdo nenesl zodpovědnost za hrůzy koncentračních táborů, plynových komor, nebo vražd gestapa. Zatímco se do té doby Ministerstvo zahraničí ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČSSR orientovaly na odhalení bývalých nacistů ve vládních strukturách NSR, přijala Československá komise pro stíhání nacistických válečných zločinců (ČKVZ) počínaje rokem 1965 novou koncepci stíhání pachatelů, podle které měly být prošetřeny i nižší vrstvy okupačního aparátu. Důsledně přitom postupovala v odhalování konkrétních žalovatelných trestných činů vraždy, neboť méně závažné trestné činy (jako těžké ublížení na zdraví, zaviněná ztráta svobody apod.) byly v NSR promlčeny již k 8. květnu 1960. Shromáždění důkazů a předání obvinění bylo realizováno formou tzv. Pamětních spisů, které popisovaly trestné činy a jejichž přílohou byly kopie dokumentů a výpovědi svědků.

Jedním z prvních otevřených případů byla činnost bývalého šéfa kolínského a benešovského gestapa Paula Feustela. Správa státní bezpečnosti v Praze zahájila prověřování jeho činnosti 17. března 1965 a to jako dílčí součást souhrnného vyšetřování pražského, pardubického, kolínského a benešovského gestapa, i chrudimské jednotky Sonderkommandu.¹⁰⁾

Českoslovenští vyšetřovatelé shromažďovali ve stručné formě informace o trestných činech, ze kterých Feustela vinili. Seznam dohledaných případů zabíral škálu od jednotlivých zatčení a šikany, přes kolektivní deportace do koncentračních a likvidačních táborů, až po vlastnoruční vraždění na služebnách gestapa. Snažili se určit počty zatčených a uvězněných osob, které se z vazby nevrátily. Dle předběžného soupisu kolínské pobočky Svazu protifašistických bojovníků zahynulo jen z Kolínska nejméně 74 občanů na následky věznění místním gestapem. Na základě dostupných materiálů ovšem nebylo možné rozlišit, kolik obětí bylo popraveno, kolik ubito ve věznici či koncentračním táboře a které zahynuly vlivem nemoci a vysílení. Bylo tudíž téměř nemožné dohledat konkrétní pachatele. Jak však konstatuje tým sekretáře ČKVZ dr. Karla Kámiše: „*Je však nepochybné, že surové zacházení, kterému byli v době vyšetřování z příkazu obviněného Feustela přímo podrobeni, bylo vždy v přičinné souvislosti s jejich smrtí, ať přímo či nepřímou.*“¹¹⁾ Pachatel tak byl jednoznačně určen. Uvedený počet obětí Feustelových rozkazů ovšem zdaleka neodpovídal později zjištěnému stavu.

10) BStU, MfS HA XX 5413, s. 19.

11) Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen Ludwigsburg (ZStL), B162-6789 Paul Feustel, s. 4.

V době druhého stanného práva v červnu 1942 nechal Feustel popravit z oblasti své působnosti nejméně 35 osob. Jen od května 1942 do září 1943 bylo do kolínské věznice umístěno 891 osob.¹²⁾ Jako velitel gestapa v Benešově nechal Feustel zatknout od června 1944 do května 1945 nezjištěný počet občanů, z nichž nejméně 17 zahynulo (většina v Malé pevnosti Terezín). V červnu 1944 byla zatčena skupina osob, jež měla dle udání rozšiřovat na náměstí v Benešově zprávy ze zahraničního rozhlasu. Feustel nechal osoby uvěznit a za brutálního zacházení také vyslechnout. Nejméně sedm osob trýznění nepřežilo. Feustelovou vinou zahynul v srpnu 1943 generál Československé armády Antonín Pavlík, který se po zatčení dvakrát pokusil o sebevraždu a jemuž nebyla záměrně poskytnuta první pomoc.

Jeden z nejsurovějších Feustelových zásahů byl zahájen v souvislosti s likvidací partyzánského hnutí, které se značně rozvíjelo od léta 1944 v oblasti Železných hor. V prosinci 1944 byl partyzány zabit jeden z nastrčených konfidentů gestapa, což de facto znemožnilo tajné policii zničit jednotku zevnitř. 19. prosince 1944 byly německými jednotkami ochranné policie a SS obklíčeny obce Lipovec a Licoměřice v chrudimském okrese. Všichni muži ve věku 16 až 70 let byli zatčeni a surově ztýráni. Celkem bylo odvečeno 103 osob, mezi nimi i několik žen. Následoval jejich rozvoz do věznic v Kolíně a Terezíně. 32 mužů brutální věznění nepřežilo.¹³⁾

Další útok na nechráněnou vesnici následoval v lednu 1945 v obci Krucemburk, též v okrese Chrudim. Jen tato akce si vyžádala 13 obětí (z toho jeden zastřelený civilista, považovaný za partyzána, a jeden ubitý občan). Ani jedna z těchto akcí ovšem nevedla k odhalení hlavního štábu partyzánů. Proto přišel Feustel na začátku února 1945 s návrhem zřízení jednotky, která by v oblasti Železných hor a Žďárských vrchů pátrala po ukrývajících se partyzánech. 15. února převzal velení nového Sonderkommanda v Chrudimi, kde měl v jádru k dispozici přibližně osm mužů gestapa ze služeben v Kolíně a Benešově, stejně jako jednotky ochranné policie z Kolína a Pardubic.¹⁴⁾ K tomu ještě patřily další pomocné jednotky. Důležitou součástí protipartyzánských akcí bylo nasazení důvěrníků, které ovšem nebylo možné přiřazovat přímo k jednotkám, neboť by byla jejich úloha prozrazena. 21. března 1945 pak došlo k hromadnému zatýkání v obci Víckovice nedaleko Kutné Hory, kde bylo zadrženo 11 osob. Žádná nezahynula v průběhu věznění, ovšem jedna z osob zešílela a spáchala

12) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 12, s. 102.

13) ZStL, B162-6800 Paul Feustel, s. 364.

14) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 37.

sebevraždu. 26. března 1945 byl odhalen štáb partyzánské brigády Mistra Jana Husa nedaleko Leškovic a během několikahodinové přestřelky bylo všech sedm partyzánů usmrceno. 7. května 1945 se v odpoledních hodinách sešla na kolínském náměstí řada místních občanů k poslechu rozhlasového vysílání očekávaje kapitulaci Německa. Bylo krátce po 17. hodině, když na náměstí vstoupilo několik ozbrojených členů tajné policie, kteří do davu začali střílet. Během nastalého zmatku začali do civilistů pálit i němečtí vojáci. Výsledkem bylo 14 mrtvých a 12 zraněných. Tolik z předběžného vyšetřování Feustelovy činnosti.

Na základě výše uvedených zjištění bylo v ČSSR proti Feustelovi 19. srpna 1965 zahájeno trestní stíhání v nepřítomnosti pro trestný čin obecného ohrožení podle československých zákonů. Žádost o lustraci byla přednostně zaslána do NDR, kde také 2. září 1965 proběhla s negativním výsledkem. Problémem se však stal chybně uvedený rok narození (namísto správného roku 1899 bylo uvedeno 1898), který s velkou pravděpodobností zapříčinil vyloučení Feustela jakožto osoby podezřelé. Povrchní pátrání v NDR bylo tedy neúspěšné. Odpověď byla 29. listopadu 1965 zaslána do Prahy.¹⁵⁾

Pamětní spis odeslala československá prokuratura Ústřední úřadovně zemských soudních správ v Ludwigsburgu u Stuttgartu (ZStL) 20. srpna 1966.¹⁶⁾ Československá prokuratura nešetřila tvrzeními, že se Feustel nachází na území západoněmeckého státu. Vyšetřovatelé NSR provedli rešerše informací nejen ve vlastních kartotékách, ale také v dostupné odborné literatuře (Eugen Kogon, *Der SS-Staat*; Gerald Reitlinger, *Die Endlösung*) a následně též v probíhajícím souhrnném vyšetřování 4 Js 608/64 Frithjof Strecker, které probíhalo již od roku 1959 a zachycovalo velkou část výsledků bývalých členů gestapa a SD k událostem druhého stanného práva.¹⁷⁾ Mezi shromážděnými výpověďmi se také objevila informace od bývalého člena ochranné policie v Kolíně Kurta Lauche, že „*bývalý velitel kolínského gestapa Feustel měl v roce 1948 žít v Sasku.*“¹⁸⁾ Tato stopa z roku

15) BStU, MfS HA XX 5413, s. 13–14. V dokumentech předaných z ČSSR byly hledány tyto osoby: Paul Feustel (chybně uvedené datum narození 30. 7. 1898 Lengenfeld). V zápise je vyšetřovatelem uvedeno: „*Jeho příbuzní žijí údajně v Meerane/Sasko. Na konci okupace uprhl z ČSSR do Vogtlandu, kde se vši pravděpodobnosti bydlí dodnes.*“ Dále August Däves a Heinrich Meier (uváděn chybně jako Mayer), oba bývalí členové kolínského gestapa.

16) ABS, 325-164-4, Pamětní spis Paul Feustel, s. 1–13.

17) ZStL, B162-6800 Paul Feustel, s. 373. Rešerše byly uskutečněny 12. října 1966.

18) ZStL, B162-4813, Kurt Lauche, s. 2188.

1965 nakonec vedla ludwigsburské vyšetřovatele k oprávněné domněnce, že se Feustel skutečně nachází na území NDR. Podobnou informaci prakticky ve stejné době dostali také východoněmečtí vyšetřovatelé od zástupců Sdružení pronásledovaných nacistickým režimem (Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes – VVN) v srpnu 1967.¹⁹⁾ Mezitím však ZStL odhalila 20 bývalých členů tajné policie, kteří patřili ke služebnám v Kolíně (6), Benešově (4), Pardubicích (5) a Hradci Králové (5), kteří žili v NSR (tabulka 1). Mezi odhalenými, přesto povětšinou nevyslychanými členy gestapa byly i tak velké „ryby“ jako velitel pardubické služebny tajné policie Hans Fritsch (1943–1945) nebo zástupci velitelů služeben v Kolíně a Hradci Králové Helmut Triess a Ludwig Schröder. Nejméně sedm jmen z oněch dvaceti odhalených bylo uvedeno v seznamu nejhledanějších válečných zločinců CROWCASS, aniž by je ovšem vyšetřovatelé vedli k zodpovědnosti. I zbývající osoby, které se staly členy zločineckých organizací gestapa nebo SD, byly z hlediska československé justice automaticky považovány za válečné zločince. Informace o dvaceti dohledaných členech gestapa však do ČSSR nikdy nedorazila a západoněmečtí vyšetřovatelé trestní stíhání dotyčných z vlastní iniciativy nezahájili.

Nezahálela ani československá StB, jež začala prověřovat i osoby, které měly nějakou spojitost s kolínskou služebnou gestapa. Výsledkem byly výslechy čtyř dosud žijících bývalých zaměstnanců gestapa, SD nebo věznic, kteří žili v Čechách.²⁰⁾ Pátrání po Feustelovi se však na téměř čtyři roky zastavilo na mrtvém bodě.

Tisková beseda ČKVZ

ČKVZ uspořádala 2. dubna 1970 důležitou tiskovou konferenci, na které přiblížila dosavadní výsledky své činnosti a okruh nejhledanějších válečných zločinců. Za přítomnosti zástupců významných československých časopisů a deníků, ČTK, rozhlasu, členů Svazu protifašistických bojovníků a pracovníků Úřadu pro tisk a informace referovali čtyři zástupci ČKVZ o dosavadním průběhu pěti nejvýznamnějších případů.²¹⁾ „*Téma besedy*

19) MfS HA-IX Nr. 20028, s. 20. Informace se týkala Paula Feustela, který údajně žil ještě v roce 1955 v Hohenstein/Ernstthal v Sasku. Tento údaj byl správný, avšak se nepodařilo dohledat informace, proč Stasi tyto zprávy neprověřila.

20) ABS, 325-121-6.

21) ABS, 325-68-3, bez stránkování, zápis z 2. dubna 1970. Tisková konference byla vedena k případům Jaroslava Bednáře (konfident SD, 58 obětí), Kornela Lišky (vraždy na středním Slovensku), Waltera Haucka (vraždy na Pelhřimovsku), Ernesta Gerkeho (velitel gestapa Praha) a Paula Feustela (velitel gestapa Kolín).

*a výběr případů byl zaměřen tak, aby se v období oslav 25. výročí osvobození naší vlasti široké veřejnosti připomnělo, že tato svoboda byla těžce a s velkými obětmi vybojována, aby se dokumentovala spolupráce v období války zejména se Sovětským svazem a aby se nakonec ukázalo, do jaké míry jsou zejména NSR a Rakousko ochotny stíhat tak těžké válečné zločiny. Beseda je součástí celkové publikační činnosti, kterou ve směru k problematice nacistických válečných zločinců v tomto období rozvíjíme.*²²⁾ Ke každému případu podala ČKVZ poměrně rozsáhlý rozbor a informovala nejen o podstatě trestných činů, ale také o postoji orgánů NSR. 3. dubna 1970 vyšly články z tiskové besedy ve všech větších denících tehdejší ČSSR. Význačné listy burcovaly pozornost veřejnosti tučnými nadpisy o stíhání Feustela a dalších čtyř pachatelů. V Lidové demokracii se objevil název „Váleční zločinci dosud na svobodě“, v Mladé frontě „Žij klidně dál“, ve Večerní Praze „Nepotrestané válečné zločiny“, v Práci „Ještě na konci války vraždili“, v plzeňské Pravdě „Jména tyranů národ nezapomene“, v bratislavské Pravdě „Nové dokumenty“.

Rozruch ve stojatých vodách západoněmecké justice v Ludwigsburgu ovšem vyvolal článek Rudého práva s názvem: „Kdo a proč je chrání?“ Autor se opíral především o nezjištěný pobyt Paula Feustela a přinesl velmi útočný tón: „(...) ačkoliv stojí jeho jméno na seznamu válečných zločinců a západoněmeckým orgánům byl předán rozsáhlý materiál o jeho zločinném působení, užívá si bývalý gestapácký kat své svobody.“²³⁾ Informace okamžitě vyvolala otázky vyšetřovatelů v Ludwigsburgu, kteří se z díkce textu domnívali, že ČKVZ ví díky šetření StB o pobytu Feustela více informací, než kolik oficiálně předala do NSR. Tuto domněnku však československá generální prokuratura striktně odmítla.

Závěry z tiskové konference přinesla do NDR východoněmecká tisková agentura ADN a iniciovala opětovné provedení rešerší Stasi. Úspěch se dostavil. Bydliště Paula Feustela bylo během několika dnů odhaleno nedaleko Saské Kamenice v městečku Hohenstein-Ernstthal, tedy tam, kde jej již v roce 1967 uváděla VVN. Tato zpráva však nebyla do ČSSR oznámena.

Odhalení Paula Feustela bylo i přes počáteční omyl Stasi souhrou několika okolností. Na konci šedesátých let 20. století začala východoněmecká bezpečnost důsledněji postupovat v oblasti stíhání „řadových“ nacistických a válečných zločinců, neboť se toto téma výjimečně hodilo

22) Tamtéž.

23) Tamtéž. Vyšetřovatelé v NSR získali tento článek přes východoněmeckou tiskovou agenturu ADN.

nejen jako morální očista NDR, ale také v propagandistických útocích na západoněmeckého souseda. Podnětem k urychlenému postupu byla vedle mezinárodních závazků především zásadní směrnice s krycím heslem „*Koncentrace*“, kterou vydal ministr Státní bezpečnosti Erich Mielke 2. března 1965 a následně ji rozšířil rozkazem 2/68 „*o vnitřní obraně a potírání bývalých aktivních fašistů, militaristů a ostatních reakčních elementech, kteří se maskují jako loajální občané státu, přičemž jsou zatíženi fašistickou a reakční ideologií a musí být považováni za rezervu třídního nepřítele pro vytvoření fašisticko-militaristického podhoubí, stejně jako neofašistických opěrných bodů v oblasti NDR (...)*“.²⁴⁾

Ukázalo se, že problém nepotrestaných válečných zločinců není pouze otázkou NSR, ale že i v NDR žije řada pachatelů, jejichž přítomnost v socialistickém státě odporuje komunistické antifašistické doktríně. Na počátku roku 1970 zahájila Stasi rozsáhlou pátrací akci dle příkazu ministra Mielkeho po bývalých členech nacistických represivních jednotek. K 30. listopadu 1970 bylo zjištěno na území NDR 57 osob, které byly členy gestapa, elitních jednotek SS nebo ochranné policie a páchaly válečné zločiny v různých částech okupované Evropy.²⁵⁾ Východoněmečtí vyšetřovatelé také vyhodnotili část jmen uvedených v Seznamu příslušníků gestapa v Čechách a na Moravě, který jim byl předán z ČSSR.²⁶⁾ Výsledek byl překvapující, neboť při lustraci 350 z přibližného počtu 5 000 jmen bylo na území NDR odhaleno deset bývalých členů tajné policie, tj. 3%.²⁷⁾ Statisticky se tak dalo očekávat, že v NDR žije kolem 150 členů gestapa z protektorátu Čechy a Morava. Mezi největší dosavadní „úlovky“ bezpochyby patřil SS-Hauptsturmführer a velitel služebny gestapa Paul Feustel, ale také člen ústředního vedení SED Hellmuth Gröber, jenž se účastnil řady brutálních akcí proti partyzánům na okupovaných územích Sovětského svazu a Polska. Bezprostředně po zjištění Feustelova bydliště bylo do jeho soukromého i pracovního okolí nasazeno několik důvěrníků

24) BStU, MfS XV 853-70 Bestien, s. 65.

25) Tamtéž. Počet odhalených osob: 57. Z toho členů gestapa 15; členů policie 26; členů polního četnictva 6; členů SS 10. V rámci činnosti uvedených osob bylo zjištěno 10 osob, které působily na území ČSR v roli úředníků gestapa. Do března 1973 vzrostl tento počet na 152 osob.

26) Seznam je dostupný v digitální podobě: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/doba-nesvobody/gestapo-seznam.pdf>

27) BStU, MfS XV 853-70 Bestien, s. 44–45. Údaje neobsahují jména, pouze místa nasazení dotyčných osob: Liberec 4, Benešov 2 (Paul Feustel, Helmut Braun), Jičín 1, Brno 1, Plzeň 1, Karlovy Vary 1 (Horst Büttner). Jeden z uvedených příslušníků tajné policie byl organizován v SED.

a agentů Stasi. Za přísného utajení byli vyslechnuti i jeho bývalí podřízení z dob nacistické nadvlády.

V pomoci k usvědčení Feustela využila Stasi bývalého velitele kolínského SD Ernesta Krügera,²⁸⁾ člena gestapa Helmuta Brauna²⁹⁾ i Feustelovu bývalou sekretářku, toho času kuchařku strojírenských závodů v Žitavě Anneliese Zeppenfeldovou.³⁰⁾ Přestože Braun a Krüger patřili mezi mezinárodně hledané zločince, nebyla jejich spolupráce s Stasi oficiálně známa československým vyšetřovatelům. Anneliese Zeppenfeldová, roz. Thiele pracovala od roku 1939 jako sekretářka u Williho Leimera a později u Paula Feustela na gestapu v Kolíně, Benešově i Sonderkommandu v Chrudimi. Ačkoliv k jednotlivým vyšetřovaným případům nebyla schopna dodat žádné bližší zprávy, stala se Zeppenfeldová pro vyšetřovatele nečekaně podrobným zdrojem informací v jiné oblasti. S Feustelem udržovala intimní styky a poznala jej tudíž nejen jako nadřízeného, ale i jako blízkého člověka.³¹⁾ Ačkoliv byl velitel kolínského gestapa ženatý, udržoval poměr s mnoha dalšími ženami a dokonce měl nemanželského syna, jehož existenci před manželkou po dlouhou dobu tajil.³²⁾ Feustel také bez skrupulí využíval náhodných příležitostí k nevěře: „*Intimní poměr jsme neudržovali až do konce, nýbrž pouze dočasně. Důvod proto bylo, že Feustel udržoval intimní vztahy s dalšími ženami. Kupř. k ženě jednoho příslušníka SS, která pracovala na služebně a se kterou při příležitosti kamarádského večera skončil v posteli, protože její muž byl úplně opilý.*“³³⁾ Zeppenfeldová sledovala Feustela i z hlediska jeho přesvědčení o nacionálním socialismu. Vyšetřovatelům prozradila následující: „*Feustel byl členem NSDAP, ale zdaleka*

28) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 1, s. 343. Ernst Krüger uprchl z ČSR v roce 1945 a až do 70. let byl činný jako obchodní zástupce v místě svého bydliště v Rintelnu/NDR.

29) Tamtéž, s. 169. Helmut Braun patřil v letech 1941–1943 k III. oddělení pražského gestapa a účastnil se mj. přestřelky s kapitánem Morávkem a zastřelení nadporučíka Mašína. Při svých cestách z Petschkova paláce na Pankráckou věznici vezl kupř. generála Eliáše, nebo všechny čtyři účastníky v procesu proti duchovním kostela sv. Cyrila a Metoděje. Na seznamu válečných zločinců CROWCASS je uveden pod č. 185 366 jako vrah. Po válce pracoval jako technolog zpracování hnědého uhlí v Böhlenu/NDR. Nebyl stíhán.

30) Tamtéž, s. 21–25. Negativní charakterové vlastnosti Feustela byly zdůrazněny nejen jeho intimním vztahem k Zeppenfeldové, ale také k dalším ženám, které se mezi sebou vzájemně znaly. Manželství Feustelových bylo bezdětné.

31) MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 1, s. 25.

32) Tamtéž.

33) Tamtéž.

ne ve všech směrech souhlasil s vedením války. Mezi čtyřma očima řekl kupř. jednou, že válka proti Sovětskému svazu je šílenství. Na druhou stranu mi řekl Feustel, [sic] ale také kvůli tvým nefašistickým vyjádřením přijdeš jednou do koncentračního tábora. Jako účastník světové války neměl příliš dobré mínění o fašistickém velení, toliko jeho ješitnost na ramenní výložky jej nutila hovořit tak, jak bylo oficiálně požadováno. ³⁴⁾

Stasi prováděla lustrace osob, které s Feustelem přicházely do úzkého styku. Objevila tak zajímavé poznatky, které vedly k prohloubení dalšího pátrání, ale také k možnosti vydírání poměrně širokého okruhu lidí, většinou ve vedoucích podnikových pozicích: „*O těchto osobách se nabízí operativně zajímavé poznatky a vztahové příznaky, které musí být viděny v úzké souvislosti domnělé činnosti Paula Feustela v oblasti tajné služby, zpravodajské a podzemní práce Paula Feustela po roce 1945, popř. se nechají odvodit výhodné možnosti k provedení státně nepřátelské činnosti. Tyto osoby, převážně zaměstnanci HO okresního podniku Hohenstein-Er. ve vedoucích funkcích, zaujímají negativní a nepřátelské postavení k NDR, jsou částečně bývalí fašisté, navrátilci, mají rozsáhlé styky mj. k příslušníkům sovětské armády posádky Oberlungwitz a byli částečně informováni o společenskopolitických, interních procesech a problémech skrze státní a stranické funkcionáře kraje Hohenstein-Er.*“ ³⁵⁾ Po více než ročním sledování a shromažďování dostupných důkazů přistoupila Stasi k rozhodné akci.

Zatčení

V úterý 14. prosince 1971 začalo pro manžele Feustelovi všední ráno. Bylo krátce po šesté hodině, když Paul Feustel usedl ke kuchyňskému stolu a začal snídat. Po rázném zaklepaní na vchodové dveře vtrhlo do bytu několik mužů Stasi. Paul Feustel nemohl zastřít své překvapení. U ranní kávy mu okresní státní návladní sdělil, že je mimo jiné podezřelý z „*prosazování fašistické politiky k zotročení a částečnému vyhlazení cizích národů, čímž měl spáchat zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Svými výzvami k tehdy podřízeným zaměstnancům gestapa a příslušníkům dalších formací spolupůsobil ke spáchání protiprávního jednání tak jako k mnohonásobnému mučení, odvlčení, deportacím a vraždám proti velkému počtu osob z řad civilního obyvatelstva, mezi nimi příslušníky komunistické strany a dalších patriotistických sil – také z dalších okupovaných*

34) Tamtéž.

35) Tamtéž, s. 131.

zemí.³⁶⁾ Po důkladném prohledání bytu byly nalezeny osobní poznámky Feustela z válečných let i rodinné album fotografií z jeho pobytu v Kolíně (viz obrazová příloha). Vyšetřovatelé mohli svá dosavadní zjištění o válečných zločinech konfrontovat přímo s pachatelem.

O tři hodiny později se mohl Feustel vyjádřit k obvinění v centrální berlínské věznici Stasi „Hohenstein“, kam byl převezzen: „(...) *Mohu osobně říci, a to není nějaká levná výmluva, že jsem žádného člověka nebil, nemučil nebo dokonce zabil. V rámci systému jsem byl donucen být při tom, když bylo vykonáno nějaké jednání proti českým občanům. Jsem přesvědčen, že zločiny, které jsou mi předkládány, budou vyšetřeny objektivně. Jsem si přitom jist, že bude rozlišováno mezi právem a neprávem a že přitom všem bude také člověk viděn před válkou a po válce.*“³⁷⁾ Ještě téhož večera sepsal svoji krátkou apologetiku: „*Nevím, zda se někdo umí vmyslet, jak se cítí člověk, který je po jednom čtvrt století konfrontován se svojí minulostí, kterou zasunul do nejzazšího rohu svého mozku, kterou chtěl zapomenout a chce ji odčinit. Mnoho let jsem trpěl a jsem nyní smířen, protože jsem si vždy říkal, že jsem jednal lidsky, kde jsem k tomu měl jen možnost.*“³⁸⁾ V následujících řádcích popisuje svoji činnost u výmarské a následně nacistické policie. V jednom dechu omluví vraždu více než čtyř desítek osob v době heydrichiády a pokračuje: „*Musíte se vcítit do mé situace; za předpokladu, že Hitler přišel legálně k moci a ohledně postavení většiny lidí, věřilo se, že proti bezpráví se musí zakročit. Znal jsem to z dob Výmaru a za Hitlerovy tyranie jsem se vždy stavěl proti znásilnění zákonů. Ale moc byla silnější. Nelidské násilí rozkazů přemohlo právo a svědomí.*“³⁹⁾ Slovo „svědomí“ kriminalisté ve výslechu několikrát podtrhli. I v dalších řádcích se mohli dozvědět o transportech a vraždění civilistů z Lipovce-Licoměřic, Krucemburku, Ždírcce nad Doubravou, Chrudimi, Kolína i Benešova. Otvírala se temná kapitola jednoho člověka a zástupu několika stovek mrtvých.

První otázky vyšetřovatelé směřovali k Feustelovu útěku z protektorátu a téměř třem desítkám let nerušeného a úspěšného života v NDR. Zprávu o chystané bezpodmínečné kapitulaci německých sil se Feustel dozvěděl 7. května 1945 mezi 19. a 20. hodinou ze švédské rozhlasové stanice. Bylo to krátce poté, co jeho podřízení i on sám zastřelili na kolínském náměstí 14 lidí. Zprávu okamžitě předal důstojníkům štábu generála Schörnera, kteří

36) Tamtéž, s. 49.

37) Tamtéž, s. 55.

38) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 16, s. 31.

39) Tamtéž, s. 32.

se nacházeli ve sklepních místnostech kolínského gestapa. Feustel dostal na starosti evakuaci německých sil z prostoru Kolína a okolí do amerického pásma v jihozápadních Čechách, o kterém bylo gestapo závčas informováno.⁴⁰⁾ Feustelova žena zničila osobní doklady svého manžela, jakými byla vyznamenání, pověřovací listiny a doklady, jež by upozorňovaly na jeho účast ve složkách gestapa. Sám velitel pak zajistil zničení kartoték a agendy kolínské služebny. 8. května dopoledne opustili členové gestapa Kolín ve třech osobních vozech uprostřed ozbrojené kolony wehrmachtu a SS. Směr nabrala skupina k Táboru, Českým Budějovicím a Novým Hradům, kde však probleskla informace, že v cestě stojí sovětské hlídky. Několik vozů pak odbočilo k Českému Krumlovu, kde 9. května dopoledne překročily hranici s Bavorskem a narazily na americké jednotky, které je vzaly do zajetí. To už se z Feustela stal civilista s novou Kennkartou a zbrojním průkazem. Obdobně na tom byli i řidič Josef Mühlwald a člen gestapa Emil Laufka. 12. května byli civilisté odděleně od uniformovaných členů vojenských sborů odesláni podél hranic s Československem a 17. května se transport, pod oficiálním vedením Paula Feustela (!), vydal přes Aigen, Passau, Regensburg, Mittenfels a Schwandorf do Hofu, kterého dosáhl 20. května. Poslední stopa po Paulu Feustelovi, kterou měli českoslovenští vyšetřovatelé, mizela právě zde, v bavorském Hofu, kde ho podle pozdější výpovědi vyložil řidič Mühlwald.⁴¹⁾ Při Feustelovu zatčení v prosinci 1971 nalezla Stasi u něho v bytě propustku z amerického zajetí na Mühlwaldovo jméno.⁴²⁾ Stasi tak měla důkaz, že Feustel se alespoň po krátkou dobu vydával za svého řidiče, přičemž měl nasměrováno do bývalého bydliště své ženy v saském Meerane: *„Má žena a já jsme od začátku odmítali myšlenku jít do západního Německa. Ona z toho důvodu, že měla v Meerane své příbuzné, a já, protože jsem měl v Lengenfeldu svoji starou matku a vdanou sestru. (...) Kromě toho jsem si po zhroucení režimu řekl, že po mém odhalení budu veden k zodpovědnosti jak tady, tak v západním Německu. Nemrzí mne, že jsem zde zůstal. Tady jsem mohl své plné síly zasadit pro lepší Německo než naproti v západním Německu.“*⁴³⁾

O tom, jak se skrýval v prvních poválečných týdnech válečný zločinec, vypověděl Feustel poměrně obšírně: *„Jelikož jsem v Meerane nemohl zůstat, protože můj zemřelý švagr vyprávěl v okruhu svých známých o mně*

40) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 14, s. 117.

41) ZStL, B162-6800 Paul Feustel, s. 323. Výpověď Josefa Mühlwalda 9. září 1965.

42) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 155–158.

43) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 83.

a mé činnosti, vzpomněl jsem si na paní Krumbiegelovou [sekretářka gestapa v Budyšíně] v Hohenstein-Ernstthal a šel jsem tam, ačkoliv jsem s tím nepočítal. Velký dům byl plný uprchlíků, tak jsem nebyl nijak nápadný. Náhodou byl volný pokoj služebné, protože jedna uprchlice našla svého manžela. ⁴⁴⁾ Feustel, který udržoval během své služby v Budyšíně intimní poměr s Krumbiegelovou, měl velké štěstí nejen proto, že jej přijala do svého domu, ale protože jej od konce srpna 1945 zaměstnal její bratr v rodinné továrně na ponožky a pletené rukavice. ⁴⁵⁾ Feustel se stal pletačem a následně kancelářskou výpomocí. Vytvořil si také fiktivní životopis, který si uschoval, aby v budoucnu neudával rozdílné údaje: „*V pozdějších životopisech jsem vždy opakoval tato data. Chtěl jsem tímto konáním vyvolat dojem, že jsem byl uprchlíkem.*“ ⁴⁶⁾ Za Feustelem také dorazila jeho žena, která měla nemilou možnost osobně poznat svoji sokyni Krumbiegelovou, což později vyvolalo značné rozepře.

Do Ernstthalu se také dostaly dopisy od obou bývalých členů gestapa a pořádkové policie, se kterými Feustel unikal z Kolína. Rodiny Raubeho a Lauchkeho pronikly až k západním hranicím Německa, aniž by byly odhaleny. Feustel se za Raubem a Lauchkem do západního Německa v roce 1946 vypravil a s oběma se setkal. Zatímco byl Raube nezaměstnaný, Lauchke získal místo policejního inspektora. V tu dobu již byly sestavovány hlavní seznamy válečných zločinců, které musel mít Lauchke také ve své služebné k dispozici: „*Ani se nezmínil, jestli jsem tam uveden, ani jsem se ho neptal, jestli je v jeho služebné takový seznam k dispozici a jestli by se podíval, zda v něm jsem označen. (...) Dodnes nevím, jestli jsem uveden v mezinárodním seznamu válečných zločinců. Považoval jsem to za možné, a proto jsem také po roce 1945 nepodnikl žádnou zahraniční cestu.*“ ⁴⁷⁾ Rozhodnutí zůstat na území NDR se nakonec stalo pro Feustela osudným.

Zatímco Lauchke nechtěl mít s Feustelem nic co dočinění a při osobním setkání byl velmi strohý, rodina Raubeových ještě řadu měsíců po útěku z ČSR posílala Feustelovým balíčky s potravinami. Opačným směrem šly deky a dámské punčochy, ke kterým měl Feustel přístup přímo z výroby. I další členové kolínských tajné policie se svému bývalému veliteli ohlásili, že se jim přechod do Německa v květnových dnech 1945 zdařil (Krüger, Biesalzky, Juppe a další).

44) Tamtéž, s. 84.

45) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 14, s. 124.

46) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 158.

47) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 171.

V pletařské firmě Krumbiegelových byl Feustel zaměstnán až do jejího zániku v roce 1951. Po přechodném zaměstnání v pojišťovně nastoupil do velkoobchodu se spotřebním zbožím, kde po krátkém zaučení převzal oddělení kalkulace a tvorby cen. V srpnu 1954 bylo oddělení zrušeno a bývalý šéf gestapa nastoupil jako vedoucí výuky budoucích prodavačů a obchodníků daného podniku. V roce 1961 však musel pozici opustit, neboť měl intimní poměr s mladou učnicí. Jako náhradu převzal vedení poměrně rozsáhlého obchodu s potravinami, spotřebním zbožím a restauracemi v saském Gersdorfu. Od roku 1966 vedl na vlastní žádost menší komisní obchod v téže městě a to až do svého zatčení. V letech 1954, 1955, 1965 a 1968 získal vyznamenání za zvláštní výkony v socialistické soutěži plnění plánu a společenských výsledků (podnik byl podvkráte republikovým vítězem této soutěže). A nebyla to jediná ocenění, kterých Feustel dosáhl. Vedl kroužek střelení ze vzduchovky pro podnikové učně a sám získal několik medailí z krajských přeborů v této sportovní disciplíně.

Též politicky byl aktivním a uvědomělým občanem v sovětské okupační zóně. Již v roce 1946 vstoupil do FDGB (Freier Deutscher Gewerkschaftsbund), od roku 1952 byl členem DSF (Deutsch-Sowjetische Freundschaft). Do roku 1970 byl čestným členem krajského představenstva IG Handlerl und Genuss a patřil do jeho sekretariátu. Byl zodpovědný za obchodně politická školení, přičemž bylo Feustelovo politické vystupování jeho nadřazenými hodnoceno velmi pozitivně. Členové Stasi popsali Feustela jako „*mimořádně sečtělého a disponujícího rétorickými schopnostmi.*“⁴⁸⁾ Mezi jeho oblíbené činnosti patřila „*krásná literatura a tiskové orgány naší strany (Neues Deutschland, Freie Presse).*“⁴⁹⁾ Aktivně vystupoval v propagandistickém prosazení sovětského režimu: „*Od konce roku 1952 do přibližně poloviny roku 1954 jsem byl členem Filmaktivu v podniku, který měl úlohu popularizovat zvláště sovětské filmy. V době přestavby zemědělství jsem byl nasazen s ostatními kolegy jako agitátor.*“⁵⁰⁾ Paul Feustel rozhodně nepatřil mezi nevýrazné a skrývající se zločince, neboť ve svém okolí byl uznávanou a úspěšnou osobností.

Teprve 23. prosince 1971 byla ČKVZ informována o Feustelovu zatčení, k němuž došlo o devět dnů dříve. Sekretář dr. Kámiš vyjádřil své znepokojení nad nejasným postupem východoněmeckých kolegů v uplynulých dvou letech, neboť bylo zřejmé, že NSR byla v dubnu 1970 napadena v českoslo-

48) BStU, MfS XV 853/70 Bestien, s. 12.

49) Tamtéž.

50) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 14, s. 131.

venském tisku neprávem: „Dne 29. 5. 1968 oznámila nám ludwigsburgská ústředna v NSR, že trestní věc Feustela obdržel k vyřízení Landgericht Frankfurt n. M. Teprve dne 26. 5. 1970 došel dotaz StA Frankfurt týkající se článku v Rudém právu ze dne 3. 4. 1970 o netrestání nacistických válečných zločinců v NSR. Využili jsme tohoto přípisu k tomu, abychom věc Feustela urgovali a dotázali se na stav trestního stíhání. Byli jsme proto právem překvapeni, když došel přípis generální prokuratury NDR z 23. 12. 1971, v němž se nám sděluje, že Feustel byl v NDR zatčen a dodán do vazby.“⁵¹⁾ Stasi si vyžádala, aby o Feustelově zatčení a případu československé orgány pomlčely a nezveřejňovaly žádné informace. Důvodem byla snaha NDR, aby se během vyšetřování nezačaly o Feustela zajímat zpravodajské služby NSR, neboť by mohly jeho poválečnou kariéru využít proti NDR.⁵²⁾ Až 11. listopadu 1972 zaslal sekretář dr. Kámiš ludwigsburské úřadovně oficiální informaci o vypátrání Feustelova pobytu v NDR, čímž bylo další pátrání v NSR považováno za bezpředmětné. Definitivní zastavení této kauzy v NSR přišlo až v květnu 1979. Nic se však nezměnilo na faktu, že z ostatních odhalených členů tajné policie nebyl nikdo dále vyšetřován ani v NSR, ani v Rakousku.

Stasi musela zvolit operativní postup, kterým mohla rozklíčovat činnost Feustela do nejmenších detailů. Generální prokuratura NDR požádala 28. února 1972 oficiální cestou ČKVZ o právní pomoc dle uzavřené dohody mezi NDR a ČSR z 11. září 1956. Ke slavnostnímu předání dokumentů doplněných k Pamětnímu spisu došlo 7. března 1972 za přítomnosti generálního sekretáře ČKVZ dr. Karla Kámiše a státního návladního dr. Čenka Klapala.⁵³⁾ Na řadu tak přišly výslechy svědků z ČSSR, kteří se s Feustelem dostali do styku a několik služebních cest mezi příslušníky Stasi a StB. Vyslýchány byly kupř. bývalé zaměstnankyně v ubikacích pořádkové policie v pardubickém Zámečku Marie Dusbabová a Marie Hemrová nebo účastníci zátahu na štáb partyzánské brigády Mistra Jana Husa, jako kupř. Miroslav Pich-Tůma, kolínského masakru ze 7. května 1945, kteří zběsilé střelení do davu občanů přežili, tedy spolupracovníka StB Jaroslava Sálky a dalších. Součástí celého spisu také měla být obrazová dokumentace vytipovaných míst, kde páchal Feustel své zločiny. Fotograficky zachytili českoslovenští vyšetřovatelé budovu gestapa v Kolíně, věznice v Kolíně, Benešově a Kutné Hoře nebo popraviště v Pardubicích. Do NDR byly

51) ABS, 325-121-1, s. 12.

52) Tamtéž, s. 57.

53) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Paul Feustel, Bd. 1, s. 335.

v průběhu vyšetřování předány výsledky 72 svědků z ČSSR. Dalších 15 výpovědí učinili spolupachatelé obviněného, kteří byli zadrženi a vyslýcháni v ČSR po roce 1945. Obsáhlosti nabylo 117 fotokopíí relevantních dobových dokumentů, 18 fotografických map a přes 400 stran dokumentační knihy věznice v Kutné Hoře.

Zločiny

V rámci této krátké studie není možné zaobírat se všemi případy trestných činů, na kterých Feustel participoval. Rozbor si zaslouží období druhého stanného práva v roce 1942, deportace do koncentračních táborů po celé období války a intenzivní teror na přelomu let 1944–1945.

Po 27. květnu 1942 se radikálně změnila úloha jednotlivých služeben gestapa, neboť se ocitly v mezipolí příkazu o předložení určitého počtu osob k exekuci, vlastním zájmem na odstranění nevhodných obyvatel a roviny sociálního, ekonomického a kariérního vzestupu. Bývalý šéf kolínského gestapa Paul Feustel ohodnotil situaci, že „*teprve zastřelení Heydricha vedlo k zostření situace v protektorátu, neboť atentát ukázal zřetelně stále nabírající sílu odporu bez ohledu na politický směr.*“⁵⁴) Otevřel se nesmírně široký prostor pro dokázání nadřazeným organizační schopnosti, ideologickou pevnost i vůli k sebezprosažení se. I když tyto všechny mocenské nástroje měli velitelé tajné policie v rukách od počátku okupace, byla možnost jejich rychlého uplatnění a vlastního zviditelnění nadosah. Jako tajní policisté mohli červenými vyhláškami prolomit určitou míru tabuizace, která v místních poměrech mezi civilisty panovala. Vyhlášky zřetelně poukazovaly na toho, kdo byl usmrcen, proč tomu tak bylo a bylo též zřejmé, kdo za tímto fatálním výsledkem stojí. Uvnitř struktur jednotlivých služeben vznikly počínaje 28. květnem vyšetřovací týmy v malém početním zastoupení přibližně pěti osob. Tyto týmy byly zodpovědné za průběh odkrývání odbojářů, jejich zatýkání a vyšetřování.

Východoněmečtí kriminalisté chtěli od Feustela definovat, kdo byl zařazován do nejohroženější skupiny inteligence: „*Zvláště příslušníci pedagogické inteligence (profesoři, vysokoškolští učitelé a ostatní učitelstvo), příslušníci stavu lékařského, fabrikanti, jednotliví úředníci správy (kupř. okresní vedoucí) a další osoby s vysokoškolským vzděláním, jako kupříkladu inženýři a právníci, tak i duchovní byli přičítáni k inteligenci. Bývalí důstojníci české armády byli sice považováni za nositele odbojového*

54) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 42.

hnutí, ale nebyli započítáváni do inteligence.“⁵⁵⁾ Už v prvních hodinách po oznámení atentátu přicházelo dálnopisy takové množství pokynů, že je velitelé venkovních úřadoven a jejich zástupci sotva stačili evidovat.⁵⁶⁾ Bezprostředně po útoku narychlo sezval Feustel všechny muže své služebny k poradě a vyzval je k nekompromisnímu postupu vůči potenciálním odpůrcům režimu. Vedle samotného gestapa byla aktivována i výzvědná síť důvěrníků. Malá kolínská úřadovna byla schopna zalarmovat několik set spolupracovníků a udavačů ještě v průběhu noci.

Ze vzpomínky Paula Feustela prosvítá i vlastní interpretace nařízení řííšského protektora z 28. května 1942. Považoval za osoby hodné zatčení také ty, které se nedovoleně shromáždily (v počtu vyšším než dvě osoby) a u kterých hrozilo nebezpečí povstání.⁵⁷⁾ Když mu východoněmecký kriminalista předložil text daného výnosu, dozvěděl se, že tato „právní“ úprava vedla k zastřelení prvních obětí v lese u obce Jelen, 15 km východně od Kolína.⁵⁸⁾ Byl to sám Feustel, kdo si výklad daného textu vyložil jako extrémní, neomezené zabíjení civilistů kdesi v odlehlém lesním porostu. Také vysvětlil výběr svých obětí: „(...) při pátráních byly provedeny jen kontroly dokladů a osoby, u kterých nebylo něco v pořádku, byly zatčeny, zatímco u inteligentů a schvalovatelů jednalo se o cílené opatření.“ Otázka vyšetřovatele: „A co z toho vyplývá?“ Odpověď Feustela: „Z toho vyplývá, že vedle 50 až 60 osob k nim přichází ještě dalších 24 až 25 inteligentů a 10 schvalovatelů. Dohromady bylo po atentátu na Heydricha [z oblasti Kolína] zavraženo 84 až 95 českých občanů.“ Otázka vyšetřovatele: „A co se s nimi pak stalo?“ Odpověď: „Z těchto 84 až 95 českých občanů bylo: Na konci května / začátku června 1942 v jednom lese východně od Kolína přibližně 9 zastřeleno. V červnu / červenci 1942 bylo v Pardubicích nejméně 35 osob zastřeleno. Český občan Devole zemřel pro mě neznámým způsobem. Zbývajících 39 až 50 osob bylo po zjištění jejich identity a místa bydliště opět propuštěno.“⁵⁹⁾ Do té doby neznámý případ vraždy 9 osob v prvních dnech stanného práva vyvolal značnou pozornost československých vyšetřovatelů.

Paul Feustel se k průběhu stanného soudu vyjádřil zcela otevřeně: „Ještě dnes vim s jistotou, že ani jedna osoba z mé služební oblasti nebyla předána stannému soudu. (...) Vzpomínám si, jak jsem tehdy mému zástupci

55) Tamtéž.

56) Tamtéž, s. 5.

57) Tamtéž, s. 9.

58) Tamtéž, s. 23.

59) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 15, s. 19.

Dävesovi řekl, že nepovezeme žádné vězně do Prahy, jelikož tito by byli předáni stannému soudu a poté zastřeleni. ⁶⁰⁾ „Stanné soudy byly v souvislosti s výjimečným stavem zřízeny jen v Praze nebo Brně. To, co jsme vykonávali, nebyl stanný soud, nebyl také jako stanný soud označen. Nebylo to tak, že jsme byli součástí stanného soudu. Podle rozkazu se jednalo o zastřelení lidí, které bylo provedeno mimo stanné soudy. Stanný soud byl ve spojení s naším střílením pouze klamným označením.“ ⁶¹⁾ Iniciativu proto převzali sami členové gestapa a o popravy civilistů se postarali dle vlastních směrnic: „Bylo-li potvrzeno stávající podezření [z protiněmeckých názorů], následovalo zatčení a výslech dané osoby na můj příkaz. Po ukončení případu, (...) jsem rozhodl na základě stávajících předpisů, jestli dotyčná osoba bude předána soudu nebo bude vzata do ochranné vazby.“ ⁶²⁾

Východoněmecký vyšetřovatel se snažil od Feustela zjistit identitu osob určených k exekuci, ale dostalo se mu pouze všeobecné odpovědi: „[jednalo se o] osoby bez dokladů, (...) které neměly trvalé bydliště a ty, které platily za asociály, protože nepracovaly a byly notorickými pijany.“ ⁶³⁾ V souvislosti s nedodržením přihlašovací povinnosti bylo zatčeno okolo dvaceti osob. Popis obětí jednoznačně dokazuje, na kom si nacisté vylili svoji nenávisť a zlost: „Byli to jen chudí, zchátralí a politováníhodní lidé. Zdá se mi, že to byli všechno jen starší lidé, nebo se zdáli starší, protože nebyli oholeni a měli vousy. (...) Můj zástupce, inspektor Däwes mi (...) předložil výslechové protokoly. Kde se nacházelo něco pozitivního, byli předvedeni propuštění na svobodu.“ ⁶⁴⁾ O propuštění osob se však nepodařilo vyšetřovatelům dohledat žádné další dokumenty. Dále pak Feustel uvedl, že se jednalo o pijany, vícekrát trestané osoby a práce se štítecí elementy bez trvalého bydliště. ⁶⁵⁾ Podle jeho tvrzení byli zbývajících zadrženi zabiti ve dvou exekucích, přičemž při první zahynulo pět osob, při druhé čtyři osoby (údaje o počtu osob ovšem kolísaly mezi 6 až 14 mrtvými). Nelichotivě se Feustel vyjádřil o iniciativě některých českých četníků při zatýkání uvedených osob: „Dodání těchto osob bylo uskutečněno na základě rozkazu německých a českých policejních úředníků. Byli zde také místní čeští policisté, kteří tyto lidi dovezli, takže měl člověk dojem, že se jich chtěli zbavit.“ ⁶⁶⁾

60) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 10.

61) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 248.

62) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 15, s. 49.

63) Tamtéž, s. 15.

64) Tamtéž, s. 25.

65) Tamtéž, s. 42.

66) Tamtéž, s. 42.

Ve stanovený den na konci května či začátku června 1942 vyzvedli členové gestapa vybrané oběti v kolínské věznici a dovezli je k vile „Kaťuška“, v níž sídlilo gestapo. Zde si nešťastníci přesedli na korbu nákladního vozu ochranné policie, kde je střežili ochranní policisté. Po projednání podrobností odjela skupina osmi členů ochranné policie (důstojník a sedm členů Schupo) za asistence gestapa s oběťmi k obci Jelen, cca 15 km severovýchodně od Kolína. Sotva třicet metrů za nákladákem se šinul osobní vůz policejního důstojníka s Feustelem, dvěma členy gestapa a policejním lékařem dr. Zartlem. Cesta na místo popravky trvala přibližně dvacet minut. Po příjezdu na konec písčité lesní pěšiny se všichni zasadili o co nejrychlejší vykopání mělkých hrobů. Obětem muselo být zřejmé, jaký osud jim Feustel přichystal. V nejbližším okolí nebyly žádné domy, pouze smíšený les, kterým se ozývalo cinkání lopat, šustivé zvuky listů a drolící se zeminy. Hroby měly hloubku od 50 do 80 cm a díky kypré lesní hlíně trvalo odhrnutí skrývky sotva třicet minut. Po rychlé přípravě místa posledního odpočinku odvedli gestapáci po jednom nebožáky do vzdálenosti přibližně 50 až 60 metrů od nákladního vozidla, kde každou oběť přivázali ke stromu. Feustel pokračoval ve svém líčení: „*Mohu se ještě přesně upamatovat na to, aniž bych měl v paměti jména, že mnou jmenovaný počet příslušníků ochranné policie, tím myslím příslušníky rezervního policejního praporu Kolín a jeden důstojník, byli účastni na dění. Mohu se na to pamatovat, protože to bylo strašné. V této souvislosti vím ještě také s jistotou, že jsem se s důstojníkem bavil o tom, jak bude přitom postupovat. Řekl mi, že vždy čtyři střelci budou mířit na srdce osoby a jeden bude střílet na čelo. Tak to bylo také vykonáno.*“⁶⁷⁾ Při odchodu obětí od automobilu nebylo nutné užít násilí, ale patrné byly křečovitě pohyby rtů a vystrašený výraz zoufajících si nešťastníků. Feustel se při čtení rozsudku, rozumějme výnosu K. H. Franka, střídal s důstojníkem ochranné policie. Následně byly oběti páskou zavázány oči. Ze čtyřmetrové vzdálenosti vypálila četa salvu, načež prostřelené tělo zkontroloval dr. Zartl. Zkrvavenou mrtvolu odtáhli policisté do vyhloubené jámy. Další poprava se konala ve vzdálenosti několika metrů od té první a měla téměř identický průběh. Feustel při výslechu zdůraznil, že „*pohřební místo bylo dobře zakopáno a překryto větvemi, tak že bylo jen obtížně k nalezení.*“⁶⁸⁾ Po půldruhé hodině po odjezdu z Kolína byla celá skupina opět u vily Kaťuška v centru města a Feustel zaslal dálnopisnou zprávu o výkonu exekuce do Prahy. V případě těchto devíti osob nebylo nutné informovat o smrti příbuzné, jak tomu bylo podle příkazu pražského

67) Tamtéž, s. 16.

68) Tamtéž, s. 26.

gestapa od 10. června u všech popravených. Devítičlenná skupina vesměs tuláků – samotářů nikomu nechyběla. A nechybí dodnes.

Za doby druhého stanného práva se konalo jediné dohledané stání stanného soudu, u kterého byl skutečně přítomen obviněný. Místem zasedání byl vestibul Petschkova paláce. 30. června 1942 zde byl odsouzen k trestu smrti šlechtic Otokar Humprecht hrabě Czernin z Hlušic. Trest nebyl vykonán a o necelý rok později byl změněn na doživotní vězení, nicméně se jmenovaný konce války nedožil. Jako žalobce se na případu lvím podílem účastnil Paul Feustel, který se před vyšetřovateli Stasi k této roli přiznal.⁶⁹⁾ Důvodem Czerninova zatčení byla jeho loajalita k československé vládě, Němcům nepřátelský postoj a velký vliv na pronárodní orientaci české šlechty. Zajímavé je tvrzení, jehož pravdivost nemůžeme ověřit, že Feustel byl odstraněním Czernina pověřen šéfem gestapa dr. Geschkem: „*Na můj poukaz, že proti hraběti nejsou žádná podezření, namítl Geschke, že věc spěchá a jestli Vy nemáte žádné důkazy (Belastungen), tak si něco vymyslete! Každopádně měl být Czernin v co nejkratší době odstraněn. Z pokynů Geschkeho jsem pochopil, že hrabě Czernin nemůže být zastřelen v Pardubicích, nýbrž že jeho zmizení má dostat legální a právní nádech.*“⁷⁰⁾ Jednalo se o jediný případ, který ČKVZ odhalila, kdy návrh k vyhledání a potrestání konkrétní osoby přišel v hierarchické linii tajné policie shora dolů, zatímco všechny ostatní byly iniciovány jednotlivými veliteli venkovních úřadoven gestapa.⁷¹⁾ „*Bylo nám tehdy jasné, že je téměř nemožné dokázat hraběti jeho protiněmecké vystupování. Proto jsme v průběhu této porady přišli na myšlenku, že hraběti nějakým způsobem přihrajeme zbraň a přivedeme jej kvůli „nedovolenému ozbrojování“ před stanný soud.*“⁷²⁾ Kriminální sekretář Meier přišel s nápadem uložit Czerninovi zbraň tajně do bytu a tu „naoko“ nalézt při domovní prohlídce. Tohoto úkolu se zhostil důvěrník gestapa ing. Jaroslav Dvořák, který pro Czernina pracoval jako

69) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 1, s. 255.

70) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 12, s. 38.

71) KLAPAL, Čeněk: *Nepromlčitelné zločiny*, Praha 1980, s. 153. Czerninův případ byl důležitým argumentem při obvinění dosud žijících velitelů venkovních služeben tajné policie. Proti nim se nedochovaly přímé důkazy, že oběti z jejich oblasti působnosti zahynuly na základě jejich doporučení. Czerninův případ však poukázal na to, že vždy jednal Geschke s velitelem dané služebny. A v případě návrhů k exekucím tomu bylo právě naopak, neboť exekuce konkrétních osob byly iniciovány jednotlivými „vyšetřovateli“ a potvrzeny velitelem služebny.

72) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 14.

správce lesů.⁷³⁾ Poté, co mu byla vysvětlena jeho úloha v celém procesu „usvědčení“ hraběte, byl zaskočen informací, že by sám měl být odsouzen ke stejnému trestu před stanným soudem jako jeho oběť. Až na Feustelovo ujištění, že rozsudek bude v jeho případě pouze předstíraný, byl Dvořák připraven svoji úlohu splnit.

9. června 1942 byla uskutečněna akce, která nakonec přivedla hraběte Czernína před stanný soud. V odpoledních hodinách obklíčily jednotky SS a ochranné policie Czernínovo sídlo v Hlušicích. Během prohlídky domu našly jen truhlici s několika zapomenutými patronami z roku 1910, jejichž nález označil velitel hlídky za bezvýznamný. Současně však několik vojáků provedlo prohledání lesa, kde narazili na lesníka Dvořáka s hajným a několika dalšími lidmi, kteří právě vyjednávali prodej dřeva. Dvořák nechal své kolo s aktovkou ležet v příkopu, což neuniklo pozornosti hlídky, která následně našla podstrčený revolver. Hlídka odvedla zadrženého Dvořáka do Hlušic a předala jej veliteli zásahu. Při výslechu Dvořák neustále tvrdil, že zbraň patří hraběti Czernínovi, který byl ještě téhož večera po návratu z obchodní cesty do Prahy zadržen, aniž by tušil, co se během dne v Hlušicích odehrálo. Po předvedení na služebnu gestapa „udělal Dvořák při výslechu nutně záměrně falešné výpovědi a zatížil tím hraběte. Také při konfrontaci učinil stejné výpovědi. Řekl, že zbraň poznává jako vlastnictví hraběte a už delší dobu ví o dostupnosti této zbraně. Závěrečná zpráva byla vystavěna výlučně na výpovědích Dvořáka. (...) Po krátké poradě dr. Geschke s jeho přísedícími, kteří k tomu neopustili sál, byl proti hraběti Czernínovi a důvěrníkovi Dvořákovi vynesena trest smrti. (...) Na závěr tohoto jednání mi řekl Geschke něco ve smyslu, no, šlo to docela dobře.“⁷⁴⁾ Zatímco Czernin válku nepřežil kvůli infekci plicní tuberkulózy,⁷⁵⁾ Dvořák

73) ABS, 325-115, s. 1. Ing. Jaroslav Dvořák, nar. 1912, vystudoval lesní inženýrství a od roku 1941 pracoval na panství hraběte Štemberka a od 1. ledna 1942 pracoval pro hraběte Czernína. V letech 1947 (LS 41/47) a 1948 (LS 101/48) byl postaven před MLS v Kutné Hoře pro podezření z kolaborace (spisy se údajně ztratily při stěhování archivu okresního soudu). Pro nedostatek důkazů byl propuštěn. Od roku 1948 byl organizován jako člen KSČ, pro nejasnou minulost v době okupace byl v roce 1965 členství zbaven. V době vyšetřování byl zástupcem stavbyvedoucího Zemědělských staveb n. p. ve Staré Boleslavi. O jeho úloze jako informátora kolínského gestapa se ve své práci „Za nás umírali – Leškovice“ a „Krasnice“ zmínil již na počátku 60. let František Ťopek.

74) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 16.

75) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 12, s. 12. Humprecht Czernin byl 14. září 1944 převezen z Brandenburgu do českého sanatoria Na Pleši v Mníšku pod Brdy. Až do jeho smrti 19. září 1944 byla u jeho lože přítomna

byl pouze „uklizen“ do Terezína. Po několika měsících se vrátil zpět do Kolína, kdy byl po osobní děkovné řeči Feustela přijat mezi neoficiální členy „klubu“ místního gestapa. Jeho úloha v řadách důvěrníků kolínské tajné policie ještě zdaleka neskončila, neboť se stal jedním z hlavních účastníků likvidace partyzánské skupiny Mistra Jana Husa na jaře roku 1945.

Tento případ je zajímavý i s ohledem na dosud nejasné okolnosti odhalení Fominova štábu a jeho likvidace 27. března 1945 u Leškovice.⁷⁶⁾ Ačkoliv existují náznaky, že do prozrazení místa pobytu této jednotky byl zapojen i člen výsadku Miroslav Pich-Tůma, Paul Feustel o jeho existenci či přímo spolupráci nic nevyověděl. Prozradil však zvolený postup při odhalování skupin partyzánů: *„Za pomoci zradou ustrašených českých občanů (výzvy v rozhlase, v tisku a vývěskách o zákazu kontaktu s partyzány a jejich objevení se okamžitě hlásit policii) a nasazení důvěrníků, které jsme nově získali v dané oblasti, jsme velmi rychle zjistili obce (většinou malé vesnice v zalesněné oblasti), ve kterých byl vytvořen kontakt s partyzány. (...) Jen s těmito prostředky jsme ale nemohli dlouhodobě získat konkrétní výsledky v partyzánském hnutí. K tomu byly malé partyzánské jednotky příliš pohotové. Sonderkommando Chrudim bylo proto při jeho zřízení 15. února 1945 vybaveno nejen odposlouchávacím zařízením Wehrmachtu ke zjištění přiletu nepřátelských letadel, nýbrž také goniometrickým vozem ochranné policie (nebo Wehrmachtu). Tak bylo možné vypátrat v krajině domnělá místa výskoku nebo doskoku, především ale zachytit radiové hovory partyzánů svým jednotkám a opačně. Kvůli chybějícímu kódu dělalo na začátku rozluštění radiotelegramů potíže, konečně se ale podařilo s pomocí rozvědky Wehrmachtu v Praze. Tak si na to alespoň vzpomínám. Rozluštěním nám byl potvrzen údaj důvěrníka (Pokorný), že velitelem partyzánů je kapitán sovětské armády jménem Fomin. Zachycené radiodepeše nám také potvrzovaly, že ve spojení je mezi sebou více partyzánských skupin. Že existuje jednotné velení, to jsme tehdy z rozhlasového materiálu nemohli podle mého vědomí přesně zjistit. Měli jsme za to, že každá skupina operuje*

manželka. Smrt šlechtice vyvolala mezi příbuznými podezření ze záměrného očkovaní smrtelnou nemocí. Toto podezření zůstává nevyvráceno.

76) Partyzánská skupina Mistr Jan Hus byla vysazena 26. října 1944 východně od Čáslavi. Skládala se ze dvanácti členů: kapitán Alexander Vasiljevič Fomin, náčelník štábu Ivan Vasiljevič Percht, politický komisař Miroslav Pich-Tůma, zpravodajec N. I. Chimič, lékařka L. A. Smyková, radisté A. N. Čepurov, M. N. Poljaková, náčelník zásobování N. V. Kolesnik, specialisté na destrukce N. A. Mezelev, N. A. Šustov, V. N. Prigodič, I. K. Kniž. Literatura: Oldřich Sládek, *Ve znamení smrtihlava*, Praha 1991; Zdeněk Jelínek, *Leškovice – Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994.

sama za sebe. Na konci března 1945 nám (velitelé policejních jednotek a já jsme tvořili malý štáb) bylo velitelem zaměřovacího vozu ohlášeno, že radiovysílání probíhá vícekrát za sebou z jednoho směru. Navrhl, aby byly okamžitě nasazeny dva další zaměřovací vozy, aby mohlo být zjištěno přesné místo vysílačky. Tento návrh byl okamžitě proveden. Dva další vozy nám poskytla setnina Wehrmachtu č. 966. Skrze opakované zaměřování v trojúhelníku bylo zjištěno přesné místo, ze kterého bylo vysíláno. Leželo jihovýchodně od Čáslavi, na místo si již přesně nevzpomínám. Jelikož jsme přesto museli počítat s tolerancí 500–1000 m, v níž leželo vysílací místo, bylo pásmo, ze kterého mohlo být nastoupeno k obklíčení velmi široké. Opatření musela být učiněna bezodkladně, protože radiodepeše byly z daného místa ukončeny již předešlý den. (...) Wehrmacht nám poskytl ještě třetí goniometrický vůz, abychom mohli zjistit přesné a konkrétní stanoviště vysílací stanice partyzánů a tím také zjistit domnělé místo pobytu partyzánské skupiny.“⁷⁷⁾

Taktika gestapa s fingovaným zatčením lesníka Dvořáka v souvislosti s případem hraběte Czernína vyšla téměř bezchybně. Až do zatčení Feustela v roce 1971 byl totiž František Dvořák československými vyšetřovateli považován za jednoho z klíčových a důvěryhodných svědků události, který se k akci u Leškovic pouze „nachomýtl“. Dvořák však měl od gestapa za úkol získat od ostatních lesníků zprávy o partyzánech, kteří se v oblasti jeho působnosti pohybovali: „*Důvěrník Dvořák, který sehrál roli v případě hraběte Czernína, byl jako spolehlivý opět povolán a nasazen v jím blízkém označeném místě k průzkumu.*“ Samotný boj u Leškovic byl velmi urputný, neboť sedm partyzánů (z toho dvě ženy) dokázalo vzdorovat přesile téměř čtyř stovek plně ozbrojených mužů a ještě odvysílat radiodepeše. Feustel operaci přímo vedl: „*Boj trval na základě silného odporu partyzánů několik hodin. Zvláště si pamatuji, že když palba partyzánů zeslábla, zvolal jeden z partyzánů výsměšně „Heil Hitler“ a poté byl slyšet ojedinělý výstřel. Zjevně se tento partyzán sám zastřelil. (...) Zjistil jsem, že během tohoto boje 6 partyzánů, mezi nimi se nacházely také dvě ženy, bylo zabito. Sedmý partyzán ještě žil. Byl ovšem těžce zraněn a v bezvědomí. Kromě toho byla ještě zajištěna jedna nebo dvě zničené vysílačky stejně jako radiotelegramy a vybavení partyzánů. (...) Ze skutečnosti, že se zde objevil v daném okamžiku důvěrník Dvořák, vyvozují, že měl speciální úkol.*“⁷⁸⁾

77) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 270.

78) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 40.

Ve svědecké výpovědi v roce 1965 sice Dvořák přiznal, že se v blízkosti zásahu vyskytoval. Údajně ještě se dvěma dalšími lesníky přebíral výřez kalamitního dřeva a policejní hlídkou byli všichni zadrženi. Viděl také vynášení mrtvých těl partyzánů z kraje lesa směrem na Leškovice, ovšem svoji účast na odhalení štábu nepřiznal. V dané době ani českoslovenští vyšetřovatelé netušili, že hovoří s jedním z hlavních pachatelů tragédie u Leškovic. Dvořák spoléhal na neexistenci důkazů proti své osobě z doby, kdy působil jako důvěrník kolínského gestapa. Proto si mohl bez rozpaků dovolit lhát a současně se opírat o své bývalé členství v KSČ. Otázka vyšetřovatele: „*Na fotografii č. 11 je zobrazen gestapák Pavel Feustel, který byl velitelem jednotek podílejících se na likvidaci partyzánského štábu Mistra Jana Husa v lese u obce Leškovice. Nepřišel jste při akci u Leškovic do styku s tímto mužem?*“ Odpověď Dvořáka: „*Po opětovném prohlédnutí fotografie č. 11, mně muž na této fotografii nikoho nepřipomíná. Rovněž ani jméno Pavel Feustel mi nic neříká. Nevylučuji ovšem možnost, že tento gestapák byl přítomen na akci proti partyzánskému štábu u Leškovic, ale já si pro odstup času na to nemohu vzpomenout.*“⁽⁷⁹⁾ Dvořák popřel svoji osobní známost s velitelem kolínského gestapa, který jej v roce 1942 zapojil do akce proti hraběti Czernínovi a v prosinci téhož roku mu slavnostně poděkoval za příkladnou spolupráci s gestapem.

Důkazy z výpovědi Feustela svědčící proti Dvořákovi však byly jednoznačné. Dopadení tak důležitého konfidenta gestapa dokonce vedlo k vzájemným děkovným telegramům mezi československým ministrem vnitra Radko Kaskou a východoněmeckým ministrem Stasi Erichem Mielkem.⁽⁸⁰⁾ I přes veškeré pochybnosti o účasti Dvořáka a Picha-Tůmy na odhalení Fominova štábu Feustel zhodnotil hlavní důvod přepadu Fominova štábu takto: „*Dle mého mínění bylo pro odhalení partyzánské skupiny rozhodující zaměření vysílání.*“⁽⁸¹⁾

Případ odhalení a zničení štábu partyzánské brigády Mistra Jana Husa se stal pro ČKVZ velice důležitým v posuzování případů usmrcení vojáků, partyzánů a civilistů v boji. Jak je známo z nacistických dokumentů a několika publikací, které se případu věnovaly, byla sedmičlenná skupina

79) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 2, s. 44–45. Výpověď Františka Dvořáka z 1. července 1965 předaná do NDR v souvislosti s vyšetřováním P. Feustela.

80) ABS, 325-121-1, s. 23.

81) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 201.

Alexandra Vasiljeviče Fomina obklíčena čtyřmi sty vojáky a policisty.⁸²⁾ Dle mezinárodního práva je smrt ozbrojeného protivníka přirozeným důsledkem válečného konfliktu a tudíž nemůže být považována za zločin. Ovšem právě „Fominův“ případ poukázal na mimořádnou nerovnost sil, kdy špatně vyzbrojení a vystrojení partyzáni stáli před padesátinásobnou přesilou. O výsledku takového střetu nemohlo být pochyb a také o tom, že nacisté berou zajatce jen za účelem jejich výslechu, kterému následuje jejich likvidace. Přesto měli partyzáni možnost obrany. Dr. Čeněk Klapal se o Fominově případu a s ním souvisejícím principem subjektivní stránky trestného činu zmínil ve své knize „Nepromlčitelné zločiny“: „*Nakonec zvítězil názor, že usmrcení při bojové akci se nedá nikdy kvalifikovat jako vražda. Sebevětší nerovnost sil nemění nic na podstatě věci, že se v boji střídá z obou stran. Byl to výsledek dlouhých debat, které se neomezovaly na služební místnosti a pracovní dobu. Argumenty těch, kteří byli proti vyšetřování těchto případů, se opíraly spíše o prosté kriminalistické úvahy než o normy mezinárodního práva. Nejpádnější byl ten, že by u pachatelů nebylo možno prokázat subjektivní stránku. Každý v boji jedná v jakési sebeobraně, skutečně nebo domnělé. Je přesvědčen, že střídá jen proto, aby nebyl sám zastřelen. Kdyby se to posuzovalo jinak, museli by být nakonec stíháni všichni němečtí vojáci...*“⁸³⁾

K operaci v Leškovicích byli v NSR v letech 1968 a 1969, tedy dva roky před zatčením Feustela, vyslechnuti bývalí členové kolínského a benešovského gestapa i členové Sonderkommanda Chrudim. Vytěženi tak byli bývalí členové služebny kolínské tajné policie Heinrich Meier,⁸⁴⁾ Emil Laufka,⁸⁵⁾ August Neubauer, Franz Schorn, Rudolf Linner, Rudolf

82) JELÍNEK, Zdeněk: *Leškovice – Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994; SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, Praha 1991, s. 241–243.

83) KLAPAL: *Nepromlčitelné zločiny*, s. 11–12.

84) Zápis československého vyšetřovatele: „*Jmenovaný prováděl výslechy zatčených českých lidí, při čemž si počínal velmi hrubě. Většina těchto zatčených osob přišla během věznění o život. Zúčastnil se všech větších akcí gestapa proti partyzánům a jejich pomocníkům na Českomoravské vysočině (...)*.“ BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 197 (kopie od StB).

85) Zápis československého vyšetřovatele: „*(...) Zatčené osoby krutě a surově týral, takže vyšetřovanci měli trvalé následky, a nebo týráni dodatečně podlehlí. V neposlední řadě se jmenovaný dne 7. 5. 1945 velmi aktivně podílel v Kolině, již po vyhlášení všeobecné kapitulace Německa na střelbě do nevinných českých lidí, kde přišlo 14 lidí o život a větší část osob byla postřelena.*“ BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 197 (kopie od StB).

Vogel nebo zástupce Paula Feustela u Sonderkommanda Chrudim Otto Schröder.⁸⁶⁾ Ačkoliv přiznávali své torzovité povědomí o akcích v Lipovci-Licoměřicích, Krucemburku, Víckovicích nebo u Leškovic, marně bychom očekávali nějaké bližší údaje, které by je samotné mohly trestně-právně zatížit. V jejich líčení bylo gestapo mírumilovným orgánem chránícím civilisty před „bandity“.

Proces

Proces s Paulem Feustelem se měl stát jedním z ukázkových případů spolupráce mezi socialistickými státy a současně jasný antinacistický signál ze strany NDR západnímu Německu. Realizace procesu se stala součástí tzv. „*Bojového plánu*“, kterým chtěla NDR uctít 50. výročí vzniku SSSR a případ dopadeného válečného zločince se do konceptu výtečně hodil. Samotný průběh procesu měl scénář sestavený příslušníky Stasi. Začátek soudu byl stanoven na 27. listopadu 1972. Projednávání před Městským soudem Velký Berlín mělo být vyřízeno v osmi dnech (27.–30. listopadu, 1., 4., 6. a 11. prosince 1972). Publikum bylo sestaveno z padesáti mladých příslušníků Ministerstva státní bezpečnosti, stranických „veteránů“ a krajského vedení SED, několika členů východoněmeckých protifašistických bojovníků a pěti příslušníků československého Ministerstva vnitra, kteří se zvláště podíleli na odhalení Feustelovy činnosti.⁸⁷⁾

Důležitost připravovaného procesu potvrdilo také osobní pozvání ministra Stasi E. Mielkeho československému ministru vnitra R. Kaskovi 13. listopadu 1972.⁸⁸⁾ Do Berlína mělo dorazit z Československa celkem 21 svědků, ovšem tři dny před zahájením procesu jich s ohledem ke zdravotnímu stavu bylo ve městě přítomno pouze pět. Účastníkům procesu se však dostalo plné péče orgánů NDR, včetně odpovídajícího ubytování, prohlídky města a jeho pamětihodností.

Podle popisu přítomných členů StB, kteří měli možnost vidět obviněného poprvé až v soudní síni, připomínal Feustel svojí fyzickou kondicí

86) Zápis československého vyšetřovatele: „*Jmenovaný řídil z gestapa v Praze akce proti partyzánům a jejich pomocníkům a prováděl výsledky zatčených osob, přičemž si počínal velmi hrubě. Je pravděpodobné, že se účastnil i akce gestapa a dalších jednotek „Sonderkomanda“ v Chrudimi a jednotek německé armády proti partyzánskému štábu brigády M. J. Husa v březnu 1945 v lese u Leškovic na Českomoravské vysočině.*“ BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 4, s. 197 (kopie od StB); BArch, B 162-4823, Friethjof Strecker, s. 4596-4823.

87) BStU, MfS HA XX 5413, s. 107.

88) Tamtéž, s. 135.

a vzezřením „postavu důstojníka“. Feustel rychle a konkrétně odpovídal na otázky ke své osobě, avšak jinak reagoval ke spáchaným zločinům: „Při výpovědi k věci, kde se jedná o jeho konkrétní účast – nařízení nebo i přítomnost při činu – není jeho výpověď souvislá, hovoří skleslým hlasem. Někdy si hned nevzpomíná, chce vysvětlovat věc svým způsobem. Velmi kladně je třeba hodnotit vystupování předsedy senátu a prokurátora. Při ukončení projednání konkrétního činu – kupř. komplex heydrichiáda – vynesl předseda senátu dotaz, zda si obžalovaný tehdy uvědomil, že dělá víc, než musí, když sám říká, že tehdejší dění bylo otřesné – neztotožňoval se s tím – si uvědomil, že bere rodičům děti, dětem rodiče, matky, otce. Na tyto a podobné odpovědi těžko odpovídá až po delších výzvách.“⁸⁹⁾

V průběhu řízení se objevovaly zločiny, kterých se Feustel dopouštěl, aniž by byly podchyceny vyšetřováním v Československu. Většinou se týkaly osob, jejichž identitu se nepodařilo určit. Feustel nesl jako velitel obou služeben gestapa zodpovědnost za zatčení a deportaci 2 280 až 2 350 československých vlastenců do koncentračních táborů, z nichž přišlo o život prokazatelně 170. K využívání ochranné vazby jako prostředku odstraňování nepřátel se vyjádřil následovně: „Jednou se stalo, že jsem dostal rozkaz, abych sestavil skupinu dělníků ze zatčených osob, kteří spáchali lehké politické delikty. Vyhledal jsem šest občanů, kteří by kvůli bezvýznamnosti jejich přečinu byli mnou tak jako tak propuštěni, a předal jsem je k pracovnímu nasazení do Prahy. Přibližně po pěti měsících jsem obdržel zprávu o úmrtí jednoho z těchto Čechů. Byl jsem pověřen předat pozůstalým zprávu. Tento muž zemřel na srdeční infarkt. (...) Během doby jsem dostal zprávu o úmrtí ostatních v Osvětimi. To se odehrálo v roce 1941. Celá ta nelidskost mi byla nyní zcela zřejmá a z toho jsem vyvodil, že ochrannou vazbu jsem nařídil, jen když jsem neviděl jinou možnost.“⁹⁰⁾

Otázka soudce: „Co bylo Vaším psychologickým příkazem, jaký pocit z činnosti Vaší služebny mělo obyvatelstvo dostat?“

Odpověď Feustela: „Obyvatelstvo mělo mít strach páchat politické trestné činy, mělo být uvedeno ve strach a hrůzu a tím podníceno k pasivnímu chování. Odpor měl být zdušen již v zárodku.“⁹¹⁾ „(...) Já sám jsem také vězněně bil, aniž bych k tomu dostal povolení. Moji lidé byli v trýznění horší. (...) „Věděl jsem, co znamenají koncentrační tábory a znal jsem také tamní metody zacházení s vězni. Také přibližně na přelomu let 1943/1944

89) ABS, 325-121-1, s. 140.

90) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 168.

91) Tamtéž, s. 169.

nám bylo oznámeno, že před koncem války se žádný nedostane z koncentračního tábora. Ovšem o celém hrůzném rozsahu těchto táborů jsem se dozvěděl teprve až po válce. ⁹²⁾

Postupy tajné policie, která zatýkala bezdůvodně stovky osob, vysvětlil Feustel svébytně: „*Takzvané zatčení, tzn. odvlечение mělo znervóznit české obyvatelstvo a mělo působit odstrašivě. Především to ale bylo „zatčení“ a to se počítalo v Praze.*“ ⁹³⁾ Obhajoba soudce nepřesvědčila, neboť z řady výslechů bývalých členů gestapa, kteří byli zadrženi československou justicí bezprostředně po válce, i z výpovědi samotného Feustela, bylo zřejmé, že si dobře uvědomoval situaci vězňů v koncentračním táboře.

Otázka soudce: „*Jak si vysvětlujete, že Vám přes vyličené chování byly svěřeny dvě služebny gestapa?*“

Odpověď: „*Já sám jsem si to vysvětlil tak, že nastal nedostatek sil. Bylo mi známo, že mezitím bylo několik mladých velitelů z venkovních služeben přeloženo někam jinam. Tak jsem si vysvětlil, že mi kvůli tomu byl přidělen Benešov.*“

Reakce soudce: „*Musíte přeci uznat, že je to jednoznačně zvláštní, že někomu, kdo je stále kritizován za špatnou práci tajné policie, je přidělena další služebna.*“

Odpověď: „*Neřekl jsem, že jsem byl stále kritizován. Skutečně jsem byl kritizován jen několikrát. Nepovažoval jsem to za vyznamenání (myšleno převzetí druhé služebny), nýbrž jen důsledek nedostatku pracovních sil, protože mnoho jich bylo odvoláno pro jinou práci.*“

Otázka soudce: „*Co rozumíte pod stupněm III v koncentračním táboře?*“

Odpověď: *Tehdy jsem to vnímal tak, že je to nejtvrďší stupeň, nejtvrďší práce a nejtvrďší podmínky. Dnes vím, že to znamenalo smrt. Věděl jsem, že u židů musel být požadován stupeň III.*

Otázka soudce: „*Věděl jste také tenkrát, co to znamená?*“

Odpověď: „*Ano, smrt.*“

Otázka soudce: „*Bylo na potlačení partyzánů vynaloženo hodně úsilí?*“

Odpověď: „*Měli jsme možnost sáhnout po různých silách, bylo pracováno také s důvěrníky. Zhustila se práce – činnost partyzánů v jihovýchodní části okresu Čáslav. Oblast Lipovec-Licoměřice přišla v úvahu jako první. K tomu musím říci, že tato akce se udála na příkaz a ve spolupráci s oddělením potlačování partyzánů vedoucí úřadovny. Leimer, velitel tohoto oddělení měl – jak mi bylo vyprávěno – ženu nebo dívku, díky které věděl,*

92) Tamtéž, s. 175.

93) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 14, s. 146.

že v těchto obou místech se objevili partyzáni, stravovali se a také byli dále přijímáni. (...) Je správně, když zde vypovím, že jsem s postupujícím časem byl stále nervóznější, když jsme neměli žádné konkrétní výpovědi. Činnost partyzánů byla stále aktivnější, následovaly exploze a německá vozidla byla cíleně ostřelována. Reakce byla viditelná jen, když jsme ji sami vyvolali. To v nás také stupňovalo zlobu Němců a výsledky byly prováděny se stále větší brutalitou. Nevylučuji, že jsem tím byl také nakažen.“⁹⁴⁾

Soudce se Feustela zeptal, jestli je nyní ve vysokém věku, kdy se mu podařilo proplout životem v utajení, schopen zúčtovat se svojí minulostí: „Tato myšlenka nepřišla jen jednou. Mluvil jsem se svojí ženou, ale byla to ona, kdo se modlil, kdo řekl, ty mě nemůžeš nechat samotnou. Neudělal jsem to také ze strachu.“⁹⁵⁾

Dohra

7. prosince 1972 pronesl svoji závěrečnou řeč nejen žalobce, ale také sám obžalovaný: „Závěrem hovořil obžalovaný asi 30 minut. Zaměřil se hlavně na svoji činnost po roce 1945 až do doby zatčení. Zdůraznil, že pomáhal budovat průmysl, vychovávat učně, byl hodnocen za svoji práci, byl funkcionářem svobodných odborů. (...) Sdělil, že si je vědom, že stojí před soudem demokratického svobodného Německa, je mu známo třídní složení soudu, avšak slova prokurátora považuje za příliš tvrdá, je šokován návrhem trestu smrti, který nepředpokládal. Dne 7. 12. 1972 ráno hovořil obžalovaný s vyšetřovatelem NDR, kterému sdělil, že v případě vynesení rozsudku trestu smrti využije všechny možnosti, tj. odvolání, žádost o milost. Jestliže by byl trest smrti změněn na doživotí, má další možnost onemocnět a jako takový být z výkonu trestu propuštěn.“⁹⁶⁾

Téměř rok po zatčení Feustela, tedy 11. prosince 1972, padl konečný verdikt městského soudu v Berlíně, o den později bylo rozhodnutí telefonicky sděleno dr. Kamišovi do Prahy.⁹⁷⁾ Odsouzený Paul Feustel, zodpovědný za deportace nejméně 2 280 osob z Kolína, Benešova a Chrudimi, přímou smrt desítek obětí a zničení nejméně 19 odbojových organizací byl odsouzen k trestu smrti (podrobněji Tabulka 2).⁹⁸⁾ Soud jej zbavil zodpovědnosti v jediném bodu obžaloby, a sice z vraždy velitele

94) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 25, s. 267.

95) Tamtéž, s. 162.

96) ABS, 325-121-1, s. 143.

97) Tamtéž.

98) ABS, 325-121-5. Rozsudek byl dodán Ministerstvu vnitra ČSSR.

partyzánské brigády Mistra Jana Husa Alexandra Vasiljeviče Fomina.⁹⁹⁾ Panovaly totiž pochybnosti, jestli bylo všech sedm partyzánů při převozu do Chrudimi mrtvých. Feustelovu střelu do Fominovy hlavy přehodnotil soud jako pokus o zabití, neboť nebylo možné prokázat, že Fomin v dané době ještě žil. Zdůvodnění rozsudku se dochovalo také s glosami Feustela, který se k některým částem vlastnoručně vyjádřil.

Soudce napsal po výstižném popisu minulosti jmenovaného mezi lety 1925–1942 následující větu: „*Tím se zaokrouhlí obraz obžalovaného jako bezohledného fašisty.*“¹⁰⁰⁾ Feustel k této části dopsal: „*To popírám, dokud je ve mně ještě život! To není pravda, nikdy jsem nebyl bezohledný!*“ Případ vyhlášený přihlašovací povinnosti a vraždy 9 „tuláků“ u Kolína na začátku června 1942 zhodnotil soudce následovně: „*Tímto nebyli ohroženi jen odbojáři, kteří se krátkodobě museli před fašistickými okupanty skrývat, nýbrž také takoví lidé, kterým nenechala fašistická nadvláda žádnou možnost existence a kteří v těchto dobách nouze ztratili svoji přirozenou oporu. Nemohli prokázat trvalé bydliště a pracovní místo a nevlástlili žádné osobní dokumenty. Fašisté si dovolili používat pro tyto lidi souhrnný název „asociálové“.*“¹⁰¹⁾ Feustel si poznamenal, že „*To je vykonstruované.*“¹⁰²⁾ Soud vyzdvihl rozhodovací pravomoci Feustela: „*Obžalovaný kontroloval při různých akcích výkon svých příkazů. Bezprostředně přitom rozhodoval o zavlčení osob do věznice gestapa v Kolíně a Kutné Hoře a následně o dalším osudu obětí.*“¹⁰³⁾ Noticka Feustela: „*Také propuštění!*“¹⁰⁴⁾ Soudce se vyjádřil k sestavení zvláštního seznamu pěti desítek osob, které byly již před nástupem Feustela na kolínskou služebnu v říjnu 1940 považovány za nebezpečné odpůrce nacistického režimu. Feustel nechal seznam doplnit a upravit dle aktuálních požadavků: „*Seznam byl zřízen vysloveně s cílem jeho pozdějšího použití.*“¹⁰⁵⁾ Feustel si poznamenal: „*To všechno nebylo*

99) Těžce raněný velitel Fomin a mrtvoly ostatních partyzánů byly převezeny do Chrudimi. Feustel potvrdil, že Fomina trefil z bezprostřední blízkosti do týla. Svědci ani jmenovaný Feustel v daném okamžiku neviděli, že by Fomin ještě jevil známky života, ale vyloučit tuto možnost nemohli. Proto nebyl Feustel uznán vinným z vraždy Fomina, ale na výsledku soudního procesu nemohlo toto rozhodnutí nic změnit.

100) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 12, s. 91.

101) Tamtéž, s. 103.

102) Tamtéž.

103) Tamtéž, s. 105.

104) Tamtéž.

105) Tamtéž, s. 106.

*zřejmé!*¹⁰⁶⁾ Zdůvodnění rozsudku ohledně 35 obětí heydrichiády pokračovalo: „Poté co obžalovaný napřed nahlásil do Prahy 18 osob k zastřelení, obdržel příkaz k navýšení tohoto počtu, přičemž vybral dalších 17 osob. Dal rozkaz k zatčení obětí, mezi nimiž se nacházely tři ženy, a jejich odvezení do vězení. Tam byly před jejich vraždou ještě vyslýchány.“¹⁰⁷⁾ K výběru obětí ze seznamu poznamenal Feustel: „Ne sám!“ Rozbor situace při druhém stanném právu pokračoval: „Aby bylo hrůzné vražedné počínání překryto zdáním legality, bylo příslušníkům sděleno, že střelení následuje na základě rozsudků stanného soudu, ačkoliv takové stejně nepravoplatné řízení se nikdy nekonalo.“¹⁰⁸⁾ Zápis Feustela k tomuto bodu: „Hrůzný postup byl rozkázán z Prahy.“¹⁰⁹⁾

Soud bedlivě posuzoval činnost Feustelových protipartyzánských oddílů a jejich teroristické činnosti proti českému obyvatelstvu od konce roku 1944 do poloviny dubna 1945, kdy velitel „nařídil zavlečení celkem 180 občanů do věznic a deportace nejméně 160 odvečených obětí do „Malé pevnosti“ Terezín, popř. do věznic gestapa v Praze-Pankráci. 20 zatčených po výslechu propustil.“¹¹⁰⁾ Opět Feustelova reakce: „Absolutní rozkaz“¹¹¹⁾ Obžalovaný se stavěl odmitavě též k obvinění, že jako nejvyšší velitel řídil akce v Lipovci-Licoměřicích, kde se také aktivně účastnil brutálních výslechů civilistů. „Pokud se hájí proti hodnocení mnoha svědků, že byl jedním z nejbrutálnějších, lze z toho vyvodit, že tím, že připouští jím provedené násilnosti a tím, že nezamezil brutálním postupům jemu podřízeným banditům, u svědků, jejichž výpovědi nesou přes utrpené příkoří věcnost a objektivitu (...). Hodnověrnost svědků tím nebyla omezena.“¹¹²⁾ Feustel opatřil poslední větu vykřičníkem a doplnil poznámkou: „Jak, když jsem při tom nebyl?“¹¹³⁾

Důležitou součástí rozsudku bylo zhodnocení akce Sonderkommanda Chrudim proti štábu partyzánské brigády Mistra Jana Husa u obce Leškovice. Samotná akce několika set ozbrojených a dobře vybavených vojáků a policistů proti sedmi partyzánům proběhla sice dle Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907, ale už ne její dohra v Chrudimi.

106) Tamtéž, s. 107.

107) Tamtéž.

108) Tamtéž, s. 108.

109) Tamtéž.

110) Tamtéž, s. 110.

111) Tamtéž.

112) Tamtéž, s. 115.

113) Tamtéž.

Těžce zraněný kapitán Fomin se totiž stal válečným zajatcem a podle toho s ním mělo být také zacházeno. Ovšem Feustel na něho vypálil z bezprostřední blízkosti: „*Je neprokazatelné, že major Fomin v době, kdy na něho obžalovaný vystřelil, ještě žil. Tento závěr nemůže být vyvozen čistě jen z pohybu paže a skutečnosti, že nějaký čas před tím dal český lékař injekci. Při nepopiratelném těžkém zranění oběti nemůže být s požadovanou jistotou vyloučeno, že pohyb paží byl posledním náznakem života a střela tudíž zasáhla mrtvého. (...) Jednání obžalovaného je tímto zařazeno jako pokus o zabití, při němž s ohledem na subjektivní postoj pachatele nevystávají polehčující okolnosti.*“¹¹⁴⁾ Obžalovaný si poslední větu označil dvěma vykřičníky.

Závěrečná část rozsudku se zabírala charakterovými vlastnostmi Feustela, které jej zaujaly a jež měl potřebu alespoň stručně okomentovat. „*Při každém provedení činu jednal především ve vědomí, že jeho jednání bylo nutnou součástí celkových zločinů.*“¹¹⁵⁾ Reakce „*Ne!*“¹¹⁶⁾ Stejnou poznámku si zapsal u další pasáže: „*Ztělesňoval nacistického nadčlověka, který byl také osobně pyšný, že vyšplhal po žebříčku úřednické kariéry tak pozoruhodný kus.*“¹¹⁷⁾ Soud se také vyjádřil k Feustelově schopnosti přičinit se o splnění rozkazu: „*Jinak nepatřilo do jeho úvah zvážení mezi rozkazem a jeho hroznými následky.*“¹¹⁸⁾ „*Ale ano!*“¹¹⁹⁾

Sérii dalších poznámek zakončil posledními dvěma vykřičníky u následujícího odstavce: „*Obžalovaný tuto hranici svými činy daleko překročil a tak bylo vynesení nejtěžšího trestu za souhlasu zástupce generální prokuratury Velkého Berlína nutným následkem. Obžalovaný nemohl počítat se shovívavostí. Svými činy se postavil mimo lidskou společnost.*“¹²⁰⁾

Feustelův právní zástupce dr. Friedrich Wolff podal za svého klienta odvolání 27. prosince 1972. Dovolání se opíralo o několik základních bodů. Prvním byla Feustelova snaha předvolat k soudu některé své dávné podřízené (sekretářku kolínského gestapa Berthu Stephanovou žijící v NDR a osobního řidiče Josefa Mühlwalda též už bydlícím v NDR) a přátele. Ti měli potvrdit Feustelovu shovívavost při vyšetřování a zacházení se zatčenými.¹²¹⁾ Feustelův obhájce také napadl výrok soudu, „*(...) že obžalovanému*

114) Tamtéž, s. 116.

115) Tamtéž, s. 127.

116) Tamtéž.

117) Tamtéž, s. 130.

118) Tamtéž.

119) Tamtéž.

120) Tamtéž, s. 136.

121) Tamtéž, s. 146.

*z principu nikdy nešlo o zabránění zločinu, nýbrž o „úspěchy“, které si mohl přisvojit a hlásit je do Prahy.“¹²²⁾ Proti tomuto tvrzení postavila obhajoba zjištění, že přibližně dvě desítky zatčených v různých časových obdobích propustil z vězení a doplnila rozklad o Feustelovo protokolární prohlášení: „*To, co jsem už před rokem 1945 věděl o poměrech, které vládly v koncentračních táborech, mně bránilo od toho, abych zlovolně požadoval vykázání osob do ochranné vazby.*“¹²³⁾*

Na řadu přišlo i zdánlivě nedůležité „slovičkaření“, které však nepostrádalo svoji logiku. Soud určil Feustela zodpovědného za „*odvezení 2 460 civilistů do věznic, vytrídění těchto osob k deportacím do koncentračních táborů, popř. jejich předání fašistickým teroristickým soudům*“ a to tím, že sestavil závěrečné návrhy na způsoby naložení s oběťmi. Soud zacházení s těmito oběťmi zhodnotil podle článku 6 písm. b) a c) Statutu mezinárodního vojenského tribunálu (MST) jako „*zotročení, deportaci, týrání, nelidské zacházení stejně jako pronásledování z politických důvodů.*“ Obhájce se proti paušalizaci Feustelových trestných činů ohradil a v podstatě požadoval jejich přesné vymezení.

Důležitým bodem obhajoby se stalo přesné vymezení konkrétních zločinů, při kterých Feustel překonal stupeň „nelidskosti“, tedy „*vraždu, vyhlazení, zotročení, deportaci*“ podle 6. článku MST. „*Trestní senát používá pojem „zavlečení“ jako synonymum pro „zatčení“. To ovšem neodpovídá jazykovým zvyklostem a také ne smyslu a obsahu článku 6 Statutu Mezinárodního vojenského tribunálu a na něm stojící jurisdikce Mezinárodního soudního dvora. V norimberském rozsudku se pod „zavlečením“ rozumí opatření fašistické krutovlády, kterými byly velké části obyvatelstva Evropy odstraněny ze svých domovských zemí a zavlečeny do jiných zemí. Pojem „zavlečení“ obsahuje také ve svém smyslu slova násilné odstranění osob ze svého dosavadního místa pobytu. Pojem „zavlečení“ se proto nekryje s nepravoplatným zatčením v samotném místě bydliště, ačkoliv i tento byl užíván fašistickým protiprávním režimem. Pod tímto pojmem může být každopádně rozuměno na základě zatčení přijaté dopravení zatčeného do koncentračního tábora nebo věznice, které jsou od jeho domova výrazně vzdáleny. Počet převezení zatčených do koncentračního tábora je však výrazně nižší než celkový počet zatčení.*“ Obhajoba se tak snažila zmenšit počet obětí, které Feustel vystavil smrtelnému nebezpečí ve věznicích a koncentračních táborech.

122) Tamtéž, s. 147.

123) Tamtéž, s. 148.

Absurdní byla obhajoba 14 mrtvých na kolínském náměstí 7. května 1945, neboť „(...) obžalovaný se také zdráhal provést udělený mu rozkaz, který dostal na základě případů na náměstí v Kolíně 7. 5. 45, aby zastřelil 50 rukojmí.“¹²⁴⁾ Právě na rozkazu od nadřízených, jeho příčinách a následcích pro obžalovaného, postavil dr. Wolff hlavní část obhajoby. Pustil se tak na tenký led intencionalistického myšlení, které především v NSR dávalo zodpovědnost za masové zločiny elitám nacistického režimu, nikoliv nižším instancím, ke kterým patřil i Feustel. Hlavní spor se tak vedl o možnost obžalovaného vyhnout se plnění zločinných rozkazů. Státní zástupce poukázal na fakt, že Feustel sám přiznal, že v celé řadě případů byl způsob i samotný fakt uskutečnění rozkazu jeho osobní volbou. Prvotním východiskem při posuzování Feustelovy viny byl fakt, že se nevzdal funkce velitele gestapa, když mu byly zločinné rozkazy uděleny. Obhajoba se snažila princip rozkazu využít: „*Jak bylo zmíněno na začátku, je vždy rozdílné, jestli pachatel jedná z vlastního popudu nebo na základě impulsu třetí osoby. Nejsilnější formou takového impulsu je rozkaz. Také kdyby vznikla možnost se udělení rozkazu vyhnout, tím, že by se obžalovaný své funkce vzdal, je vždy rozdíl, jestli jednal jen na rozkaz, nebo, jako Leimer, z vlastní iniciativy zabíjel a mučil.*“¹²⁵⁾ Obhajoba použila k podepření této teorie rozhodnutí IMT z roku 1947, kde bylo konstatováno, že členové gestapa a SD nedisponovali možností bezproblémového opuštění daných jednotek a tudíž úniku před splněním rozkazu. Tato polehčující okolnost měla přinést Feustelovi zmírnění trestu.

Dalším hojně obhajovaným bodem byl Feustelův odpor vůči bití, mučení a mrzačení zatčených na služebně gestapa nebo při výkonu služby. Kromě vlastních tvrzení o odporu vůči takovým postupům svých podřízených, nebo jeho samotného, však nepředložil žádné další důkazy. Soud v rozsudku také nezminil, jak hluboký proces proměny, dle názoru obhajoby, obžalovaný prodělal, když se po dobu více než 17 let aktivně zapojoval do vedoucích obchodních a politických funkcí v NDR. Obhajoba se pokusila vynesený absolutní trest zmírnit a dostala se tak v případě bývalého velitele několika služeben gestapa do nesmyslných závěrů: „*Obžalovaný byl, jak také jasně ukazuje rozsudek trestního senátu, produktem aktuálních společenských poměrů. Pod zločinnou vládou fašismu se on sám, vzpírajíc se, stal zločincem. V humanistických poměrech prvního německého státu dělníků a rolníků žil naproti tomu spořádaným a zákonným životem. Obžalovaný fašismus*

124) Tamtéž, s. 149.

125) Tamtéž, s. 158.

nechtěl a nedělal. Jestliže se za něho provinil, pak musí být potrestán; ale nelze požadovat nejvyšší trest, když se jeho osobnost skládá nejen z negativních, nýbrž také z pozitivních vlastností. (...) Musí se konečně vycházet z toho, že fašistické násilné trestné činy byly historickým procesem, jehož průběh se nechal obžalovaným jen nepatrně ovlivnit.“¹²⁶⁾ V závěru obhajoby se pak otevírá naprosto převrácené hodnocení Feustelovy osobnosti: „*Vina obžalovaného je tím méně jeho individuální vinou, čím více je rozpoznatelné, že v dobrém i zlém byl produktem aktuálních společenských poměrů. I když tím není zrušena jeho individuální vina, tak ukazuje přece skutečnost, že není nenapravitelným, nepolepšitelným fašistou, že se sám stal obětí fašismu, pro který obětoval jiné.*“¹²⁷⁾

Feustelovo odvolání bylo zamítnuto Nejvyšším soudem NDR 26. ledna 1973. Starý muž se přes svého právníka pokusil 2. března téhož roku o udělení milosti. Žádost je výjimečným pramenem při vhledu do myšlení válečného zločince, který po porážce nacistického režimu změnil své životní priority a postoje. Jejich prezentace mu pak měla zajistit relativně klidný život občana socialistického státu.

„Odsouzený se provinil těžkými zločiny. Příčinou pro jeho jednání byly konkrétní podmínky, za kterých žil, vyrůstal a byl vychován, a které měly vliv na jeho rozhodnutí. (...) Z domova byl vychován k úctě k autoritě, k uznání představených a přísnému plnění povinností. V jeho dalším životním vývoji se nechal vést těmito životními pravidly. Sám sebe posuzuje jako povinností věrného úředníka a je také ostatními takto posuzován. Tímto způsobem si odsouzený sám uzavřel možnost kriticky přezkoušet udělené rozkazy a směrnice a vytvořit si vlastní kritický postoj k nadřazeným. Za podmínek policejní služby, zvláště v době fašistického protiprávního systému, mu taková možnost také nebyla dána.

Tímto způsobem se dostal odsouzený do fašistického mocenského aparátu a stal se jeho součástí. Účastnil se také na fašistických zločinech masového vyhlazování, za které zodpovídal. V dovolání bylo poukázáno na to, že obžalovaný byl produktem aktuálních společenských poměrů. Obžalovaný, vychovávaný k plnění rozkazů, věřil, že se splnění rozkazů ke zločinům nemůže vyhnout.

(...) Rozhodující pro omilostnění musí být nyní skutečnost, že pan Feustel není, v době odsouzení, již ten samý člověk, kterým byl tehdy od roku 1940 do 1945, tedy v době spáchání svých zločinů.“ Následuje

126) Tamtéž, s. 148.

127) Tamtéž, s. 161.

výčet Feustelovy činnosti, kterou vykonával jako uvědomělý občan NDR. Stranou nezůstala řada vyznamenání za zásluhy o výstavbu socialismu apod. „(...) *Pan Feustel dokázal svým životem po roce 1945, a to je již do doby jeho zatčení v prosinci 1971 26 let, že se stal docela jiným člověkem. Spolurozhodující pro tuto proměnu byly vedle lítosti a vzhledu do závažnosti zločinů socialistické pracovní a životní poměry, za kterých pan Feustel v našem státě žil. Vlivu těchto podmínek se nevyhýbal, nýbrž svým počínáním dokázal, že je připraven se změnit. Poslední krok, sám sebe odhalit a informovat otevřeně o své minulosti a svých zločinech, neudělal ze strachu před nejvyšším trestem a s ohledem na svoji nemocnou ženu. Po svém zatčení ovšem přispěl svým otevřeným přiznáním a vylíčením všech okolností k objasnění událostí a tímto napomohl k odhalení zločinů také dalších válečných zločinců.*“ Toto hodnocení si však Feustel zpočátku nevysloužil. Naopak byl hodnocen jako člověk zapírající své zločiny, které se daří rozkrývat jen díky úzké spolupráci mezi StB a Stasi.¹²⁸⁾

Text žádosti o milost pokračuje: „(...) *Také společenská aktivita odsouzeného byla nadprůměrná a příkladná. Pan Feustel vykonával tuto práci z vnitřního přesvědčení a šetřil se právě tak málo jako v práci odborné, pro kterou byl činný často do pozdních nočních hodin, zvláště v otázce kvalifikace. Pokusil se tímto způsobem odčinit přinejmenším část své viny, kterou na sebe naložil.*

Tato aktivita nebyla pouhým maskováním – bez pravé osobní snahy a bez pravého sebevědomého nasazení by odsouzený nemohl těchto úspěchů dosáhnout – byla to opravdová snaha občana NDR skoncovat se svojí minulostí, nasadit ve zbývajících letech života všechnu sílu pro výstavbu a tím přispět k nápravě, jak jen to vůbec bylo možné. To by mělo být při přezkoušení žádosti o milost zohledněno. Máme zde skutečně co do činění s člověkem, který se za 26 let změnil.

Obžalovanému bude nyní 74 let. Při vši závažnosti jím spáchaných zločinů a za respektování principu mezinárodního práva o nepromlčitelnosti takových válečných zločinů by mělo být přeci jen přezkoumáno, jestli je bezpodmínečně nutné, nyní téměř 30 let po činu vykonat trest smrti na člověku, který se vnitřně proměnil a nemůže již být srovnáván se zločinem, kterým se tehdy jako nástroj fašismu nechal zatížit. Zohledněna by také měla být skutečnost, že žena obžalovaného, stejně tak stará 74 let, utrpěla v červnu 1971 mrtvici, přičemž ještě stále nepřekonalala ochrnutí pravé

128) ABS, 325-121-1, s. 56.

strany těla a je tudíž velmi nemocná a sešlá.“¹²⁹⁾

Žádost o omilostnění z absolutního trestu na trest doživotního žaláře, zůstala nevyslyšena.¹³⁰⁾ Paul Feustel byl za zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, jež spáchal na československém lidu, popraven 18. května 1973 v Lipsku. Trestní stíhání zastavil generální prokurátor ČSSR k datu 6. září 1973.¹³¹⁾ Otevřena však byla kausa konfidenta kolínského gestapa Františka Dvořáka.

Konfident gestapa František Dvořák

Případ Františka Dvořáka se stal vedlejším „produktem“ vyšetřování Paula Feustela.¹³²⁾ Přestože byl před soud postaven dvakrát, a to v roce 1947 a 1948, žádný z bodů obžaloby se nepodařilo prokázat. Vedle propagace nacistického hnutí užíváním pozdravu „Heil Hitler“, vyhrožování gestapem lesním dělníkům, vyvěšováním nacistické vlajky na myslivně a udání dvou podřízených byl Dvořák podezřelý ze zapříčinění smrti Humprechta Czernína. Výpovědi přítomného svědka Františka Nováka, který byl po čtrnáctidenním věznění v červnu 1942 z gestapa propuštěn, mimořádnému lidovému soudu stačily k ověření pravdomluvnosti Dvořáka. Ve prospěch obžalovaného pak hovořila jeho pomoc dvěma mužům, které po útěku z pracovního nasazení v Německu zaměstnal v lese. V obnoveném řízení 20. července 1948 byl F. Dvořák pro nedostatek důkazů a mnohdy protichůdným svědectvím zproštěn ve všech bodech obžaloby. Přesto zůstal na jeho osobě stín podezření.

Po zatčení Feustela se 1. března 1972 dostali východoněmečtí vyšetřovatelé i k rozboru Czernínova zatčení. Tehdy poprvé Feustel jmenoval jako konfidenta gestapa ing. Františka Dvořáka. Vylíčení událostí bylo natolik přesné a přesvědčivé, že vyšetřovatelé mohli do ČSSR předat dostatečný důkaz o Dvořákově napojení na tajnou policii a spoluúčast na vraždě hraběte. „*Chtěl bych ještě říci, že se podle údajů Mayera u Dvořáka jednalo o inteligentního člověka a ve spolupráci jako V-man o spolehlivou a čestnou osobu. Podle tohoto ocenění také ve spolupráci s Dvořákem neexistovaly pražádné potíže.*“¹³³⁾ Jméno F. Dvořáka se objevilo také mezi odhalenými konfidenty ve výpovědi jiného zadrženého člena kolínského gestapa Josefa Horna v roce 1946. Mezi českými svědky dostala StB důležité indicie od

129) BStU, MfS HA IX-11 ZUV Nr. 16, Bd. 12, s. 1–8.

130) Tamtéž, s. 2–7.

131) ABS, 325-121-1, s. 188.

132) Tamtéž, s. 12–18.

133) Tamtéž, s. 56. Výpověď Paula Feustela.

Antonína Širokého ze Žlebů, který o Dvořákově činnosti věděl od hajného Novotného a vrchního lesmistra Rödla, ovšem při opakovaném výslechu zhodnotili členové StB výpověď svědka za nedůvěryhodnou, lépe řečeno zmatenou.¹³⁴⁾

Generální prokurátor ČSSR znovu vylíčil situaci v době „náhodné“ kontroly Czernínových statků 9. června 1942. Bylo zřejmé, že při první kontrole důstojník ochranné policie pouze prohlédl Dvořákovy doklady, teprve při druhé kontrole již obeznámen gestapem s důvody prohlídky přikročil k odloženému kolu a vyňal z aktovky zbraň. Prokurátor v konání Dvořáka viděl zřejmý úmysl spolupráce s gestapem, neboť obžalovaný měl dostatek času se mezi první a druhou kontrolou zbraně zbavit. Dvořák se před vyšetřovateli snažil svoji vinu přenést na samotného Czernína, který měl nesmyslně vlastnictví zbraně přisuzovat své manželce. „*Tvrzení obviněného Dvořáka, že Czernin před stanným soudem uváděl, že zajištěná pistole je majetkem hraběnky, je nelogické a jako obhajoba nemůže obstát.*“ Osobní sluha Jaroslav Holý i komorná manželky Humprechta Czernína Anna Chmelařová zbraň nikdy neviděli a nehovořili o ní. Zatímco se hrabě z věznice dostal v kritickém stavu až na podzim 1944, byl František Dvořák i přes vynesený trest smrti propuštěn z terezínské Malé pevnosti už 4. prosince 1942. Následně dostal za odměnu funkci vedoucího polesí Vilémov-Klášteř nedaleko Čáslavi.

V polovině dubna 1945 se obával o svoji osobní bezpečnost, neboť byl u místních obyvatel v podezření, že vyrazil místo úkrytu štábu partyzánské brigády Mistra Jana Husa u Leškovic. Obrátil se proto přímo na kolínské gestapo, které zajistilo prostřednictvím četnické stanice ve Vilémově jeho ochranu i celé rodiny. Vyšetřovatelé nechali vyslechnout také bývalou Czernínovu ženu Idu, která se provdala za italského diplomata a žila od roku 1948 v Itálii. Její výpověď ohledně vlastnictví nalezené zbraně Humprechta Czernína byla dle StB ovlivněna dosud nevyrovanými majetkoprávními spory ohledně znárodněných statků: „*Zřejmě v zájmu získání určitých výhod líčí děj kolem likvidace svého prvního manžela tak, aby to vyhovovalo jejím představám.*“¹³⁵⁾ Další nepřímé svědectví proti Dvořákovi pocházelo od jeho švagra Miroslava Nevařila, kterému se Dvořák v květnových dnech 1945 svěřil, že byl spolupracovníkem kolínského gestapa. Předčasné propuštění z terezínské věznice zase komentovala Miroslava Schůzová, bývalá pracovnice kolínského tajné policie, že se muselo zpravidla jednat

134) Tamtéž, s. 92.

135) Tamtéž, s. 103.

o „*kvalitního konfidenta této služby*“.¹³⁶⁾ Obvinění bylo F. Dvořákovi sděleno 15. ledna 1974, přičemž byl v následujících týdnech opakovaně vyslýchán především k podstrčení zbraně H. Czernínovi a prozrazení štábu partyzánské brigády Mistra Jana Husa. Pro nedostatek důkazů (ztracené spisy MLS, nemožnost osobní konfrontace s P. Feustelem, osobní spory se svědky apod.) byl F. Dvořák rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSSR v Praze 23. září 1978 zproštěn obžaloby.¹³⁷⁾

136) Tamtéž.

137) ABS, 325-164-6, s. 47–54.

Tabulka 1: Seznam bývalých členů především tajné policie, jejichž pobyt byl zjištěn na území NSR v polovině 70. let v souvislosti se zločiny na Kolínsku, Benešovsku, Královéhradecku a Pardubicku

Jméno	Datum a místo narození	Bydliště	Služební zařazení	Služebna	CROWCASS
Fuchs Herbert	23. 9. 1907 Berlin	Nordrhein-Westfalen	kriminální komisař	gestapo Kolin	
Schorn Franz	17. 8. 1909 Mühlhausen	Bremerhaven	kriminální sekretář	gestapo Kolin	
Tress Helmut	13. 9. 1908 Bremerhaven	Bremerhaven	Zástupce-kriminální sekretář	gestapo Kolin	19 49 49
Schulte Ferdinand	1. 1. 1912 Euskirchen	Gelsenkirchen	kriminální zaměstnanec	gestapo Kolin	25 34 04
Weisser Rudolf	28. 9. 1907 Barzdorf	Waikdraiburg	kriminální zaměstnanec	gestapo Benešov	
Wurnig Rudolf	26. 1. 1905 Marburg	Lambach/Rakouská republika	kriminální zaměstnanec	gestapo Benešov	
Bössler Jakob	17. 11. 1893 Kaiserslautern	Kaiserslautern	velitel podzim 1944–květen 1945	čtnictvo Benešov	
Fritsch Hans	8. 5. 1912 Bad Oeynhausen	Giessen	velitel	gestapo Pardubice	
Kuchler Josef	19. 3. 1915 Gutwasser	Fürstenfeldbruck	tlumočník	gestapo Pardubice	
Schatzmair Fritz	7. 2. 1910 Untermais	Innsbruck Rakouská republika	řidič	gestapo Pardubice	
Schmeckthal Gerhard	27. 4. 1913 Breslau	Lernge	řidič	gestapo Pardubice	
Franke Friedrich	19. 1. 1890 Leinendorf	Rahden	velitel	čtnictvo Pardubice	

Tabulka 1: pokračování.

Jméno	Datum a místo narození	Bydliště	Služební zařazení	Služebna	CROWCASS
Adler Kurt	3. 10. 1894 Matzdorf	Reimscheid	člen četnictva	Pardubice	
Bockmann Josef	10. 2. 1900 Höringen	Düsseldorf	velitel	Kripo Pardubice	
Rotberg Karl	16. 2. 1908 Lüneburg	Aachen	okresní vedoucí a místní skupinový vedoucí NSDAP	Pardubice	
Schröder Ludwig	5. 4. 1897 Eckernförde	Kiel	zastupce velitele	gestapo Hradec Králové	
Kowalczyk Karl	11. 8. 1907 Segeste	Kiel	kriminální zaměstnanec	gestapo Hradec Králové (Praha)	
Utpadel Gerhard	22. 7. 1911 Triebsees	Hamburg	kriminální zaměstnanec	gestapo Hradec Králové	25 05 22
Siewert Willi	22. 8. 1903 Wilhelmshaven	Kiel	kriminální zaměstnanec	gestapo Hradec Králové	
Schäffer Friedrich	1. 10. 1907 Edinghausen	Minden	kriminální sekretář	gestapo Hradec Králové	
Ronge Joseph	8. 6. 1897 Dürrkamitz	Hamburg	velitel	Kripo Hradec Králové	
Eylmann Karl Heinz	9. 11. 1913 Osterrönfeld	Osterrönfeld	kriminální zaměst- nanec	gestapo Pardubice (Hradec Králové)	25 20 81
Laufka Emil	18. 5. 1910 Göding/Mähren	Marl	kriminální asistent	gestapo Kolín (Benešov)	19 55 19
Höpken Hans	16. 3. 1913 Blexen	Nordenham	kriminální asistent	gestapo Benešov (Praha, Brno)	
Meier Heinrich	22. 10. 1908 Hornhausen	Fassberg	kriminální sekretář	gestapo Kolín	

Tabulka 2: Počty obětí Paula Feustela a jemu podřízených členů gestapa v Kolíně, Benešově a Sonderkommando Chrudim, které byly prokázány vyšetřováním v NDR a ČSSR

Odbojové skupiny	Rok odhalení	Celkem/ jmenovitě	Soud/měst- ský soud	Konc.táb.	Mrtví/ jmenovitě	Sebevražda	Skupiny	Rozsudky smrtí/ vykonány
Zálabí (KSČ)	jaro 1941	28-28/28-28	1/-		21/21		1	
Bureš (KSČ)	březen/duben 1943	25-25/25-25			21/21		1	
Ratboř (KSČ)	jaro 1941	10-10/10-10			10/10		1	
Státní dráhy (KSČ)	jaro 1941	6-6/6-6			6/6		1	
Odbory (KSČ a soc. dem)	1943	10-15/7-7			7/7		1	
Klečka	březen/srpen 1942	28-28/28-28	17/-		3/3		1	
NOS	léto 1942	67-67/67-67	17/-		7/7	1	1	7/7
ÚVOD - Pošta	1942	22-22/22-22	9/-		4/4		1	2
ÚVOD	jaro 1943	33-33/33-33	4/-	18-18	5/5	1	1	3/2
Zeman	léto 1943	64-64/64-64	29/-		16/16		1	4/4
Nár.rev.výbor 1943	počátek roku 1943	25-30/21-21	4/-		1/1		1	
Pavlík	léto 1943	37-37/36-36	4/-	33-33	12/9	1	1	4
(jiné služební)	?	4-4/4-4	4/-				1	

Tabulka 2: pokračování.

Odbojové skupiny	Rok odhacení	Celkem/ jmenovitě	Soud/měst- sky soud	Konc.táb.	Mrtví/ jmenovitě	Sebevražda	Skupiny	Rozsudky smrti/ vykonány
Sluníčkáři	1944	11-11/11-11		11.XI	7/7		1	
Požárníci	zima 1944	61-61/12-12			4/4		1	
Sokol	1940-1945	15-20/2-2			2/2		1	
Janošik, Prstýnkáři	1943-1945	22-22/22-22			22/22		3	
		468-483/398-398	89/-	62-62	148/145	3	19 (ø 25 osob)	20/13
osoby z věz. knihy		176-176/176-176						
		292-307/222-222						
vězeňská kniha	1940-1945	891-891/891-891	0/184	30-30				
		292-307/222-222		62-62				
Úhnm		1183-1198/1113-1113	89/184	92-92	148/145	3	19 (ø 25 osob)	20/13
další oběti	1940-1945							
seznam Kolin		9-9/9-9			9/9			
seznam Benešov		12-12/12-12			12/12			
dokumenty		12-12/12-12		12.XII	12/12			

Tabulka 2: pokračování.

Odbojové skupiny	Rok odhalení	Celkem/ jmenovitě	Soud/měst- ský soud	Konc.táb.	Mrtví/ jmenovitě	Sebevražda	Skupiny	Rozsudky smrti/ vykonány
Benda		1-1/1-1						
Benešová		1-1/1-1						
		35-35/35-35		12.XII	33/33			
		12-12/12-12						
		23-23/23-23						
Úhnmem		1206-1221/1136-1136	89/184	104-104	148/145	3	19 (ø 25 osob)	20/13
heydrichiáda	květen-červen 1942	84-95/39-39	2/0		45/45			
partyzáni	léto 1944-jaro 1945							
7. května 1945	jaro 1945				16/16			
obvinění	1940-1945							
Kolín		2000-2000		50-200				
Benešov		280-350		40-40				
		2280-2350		190-240				

Raum zum Aufleben der Lichtbilder.

Fotografická příloha přihlášky do SS, kol. r. 1940. (BDC)

Paul Feustel

Útěkem a chaosem bylo jen málo zachráněno,
což zřetelně postačí vzpomínce.
to drahocenné málo bylo ještě ukradeno,
než se po trýzni a nouzi dosáhla hranice.

Co se ztratilo, nemůže žádný plně posoudit,
když on ne sám k oněm se počítá,
kteří šťastně jednou to vlastnili,
co pěkného nyní v žití chybí.

Proto blažený vezměš jednou tuto knihu do ruky,
mysli na to, že obsah je velmi vzácný,
pro lidi dva je on zárukou
a všem masám drahocenný.

V roce zhroutení 1945

Úvodní strana rodinného fotoalba zajištěného Stasi při zatčení Paula Feustela
v roce 1971. Níže výběr.

Portrétní snímky P. Feustela v uniformě gestapa, jako úředník v 60. letech
a krátce po svém zatčení v roce 1971 (ABS, BStU).

Vánoce u Feustelů v Kolíně.

P. Feustel při odpočinku.

P. Feustel jako milovník přírody.

Na vycházce s rodinou, kol. r. 1970.

KOLÍN GESTAPO COMMANDER PAUL FEUSTEL THE CAPTURE OF WAR CRIMINAL

The case of apprehended war criminal Paul Feustel was the extraordinary success of the Czechoslovak justice in the early 1970s. In the years 1945–1948 in Czechoslovakia were sentenced more than 30,000 war criminals (22,000 of them were Germans). Paul Feustel was ranked among the 1600 most wanted criminals. He came in Protectorate of Bohemia and Moravia in October 1940 and almost immediately took the lead of the outside office of the secret police (Gestapo) in Kolín. Since 1944 also led an office in Benešov and since February 1945 commanded Sonderkommando in Chrudim.

The investigation of his crimes was launched although shortly after the war, but Feustel managed to escape. International pressure to reopen a number of cases of Nazi criminals was heightened in the context of the government's statement of BRD, that at 8th May 1965 will be barred all war crimes. Although the court files of Feustel's crimes were passed to the DDR and the BRD in 1965 and 1966, the whereabouts of wanted criminal remained unknown until 1970.

The Interest of East German secret police (Stasi) in collaboration with the Czechoslovak secret police (StB) led to the revelation of Feustel and his arrest in December 1971. During one year were uncovered a number of crimes, which were committed by Feustel in Czechoslovakia. There were not less than 2,280 victims who were deported in prisons and concentration camps, and approximately 170 people who were murdered.

A side result of the investigation in the DDR was the discovery of several other war criminals, whose testimonies were used against Feustel. In the BRD, where conducted a similar investigation, was known the identity of two dozen former members of the Gestapo and SD of Kolín, Pardubice and Benešov. At least seven of them were mentioned in the Central Registry of War Criminals and Security Suspects. None of the other detected criminals in the DDR or the BRD was brought to justice.